

İURFEAN

№ 61 Dekabr 2011 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

AZƏRBAYCAN
ÜRƏYİMDƏ BİR ŞAH
DAMARDIR!

İRFAN

Dekabr/2011/№:61
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Seyid Camal ƏZİMBƏYLİ
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2011 © All Rights Reserved
Created and supported by "irfan"

Abunə və reklam işlərindən məsul:
Samir HƏMZƏYEV
Tel: 050 379 01 79

Foto:
«İRFAN»

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 30 manat
Xarici ölkələr üçün 60 avro

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfandergisi@yahoo.com

Jurnalın materiallarından istifadə edərək istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əziz Oxucu!

Yaşadığımız dünya gündən-günə dəyişməkdə və bu dəyişiklik qarşısında insanlar, millətlər, xalqlar da təsirlənməkdədir. Bu gün hər yerdə söz açılan bir sıra mövzular vardır ki, bunlardan biri də "Qloballaşma" məsələsidir. Radioda, televiziya, küçələrdə, internet saytlarında, bir sözlə hər yerdə qloballaşmanın təsiri ilə qarşılaşırıq. Nədir qloballaşma, qloballaşan dünyada hansı mövqedən çıxış etməliyik və bu kimi suallar hər kəsi düşündürür. Bütün bunları nəzərə alaraq İrfan jurnalının buaykı nömrəsini "Qloballaşma və Milli Şüur"a həsr etdik. Jurnalımızın bu sayında "Kürəsəlləşmə və Biz", "Qloballaşma və Milli Şüur", "Qloballaşma Bazarı" başlıqlı yazıları oxuduqca zəmanəmizin modası halına gəlmiş qloballaşma ilə daha yaxından tanış olacaqsınız. Bu yaxınlarda müstəqilliyimizin iyirminci il dönümünü qeyd etdik. Bu baxımdan möhtərəm yazarımız "Müstəqilliyimizin iyirminci ildönümü" başlıqlı yazısı ilə görüşünüzə gəldi. Dünyanın sürətlə qloballaşdığı zamanda milli, millət və ümmət məfhumları üzərində bir daha düşünmənin üçün başqa bir yazarımızın eyniadlı məqaləsini oxumağı tövsiyə edirik. İrfan jurnalının 60-cı buraxılışı, eyni zamanda yaxınlaşan Qurban Bayramı ərəfəsində yazarımız tərəfindən qələmə alınmış "İrfan, Altmış və Qurban" başlıqlı məqalə özünəməxsus tərzilə seçilən yazılar içərisindədir. Bayram günlərində oxuyacağınız "Keçmiş Bayramlar" məqaləsi hər birinizdə nostalji hisslər oyadacaq. Qurbanla bağlı başqa bir yazı da möhtərəm müəllifin qələmindən sətirlərə əks olunan "Fədakarlıq Təlimi Qurban Bayramı" yazısıdır. "İxlası Qorumaq", "Allaha İman", "Biri Vardı, Biri Yox", "Odur", "Elm Sahibinin Dəyəri" başlıqlı məqalələri sevərək oxuyacağımızdan əminik.

2011-ci ilin başa çatması və yeni ilin gəlişi münasibətilə İrfan jurnalı ənənəsinə sadıq qalaraq YENİ ABUNƏ KAMPANIYASINI elan edir. Qarşıdan gələn 2012-ci il üçün abunə yazılan hər kəsə yenə bir-birindən maraqlı kitablar hədiyyə edəcəyimizi diqqətinizə çatdırırıq. Sizin üçün hədiyyə olaraq hədis sahəsində əvəzedilməz yeri olan "Səhih-Buxari" kitabının birinci cildini seçdik. 15-cildə nəşr olunacaq bu möhtəşəm əsərin 414 səhifəlik ilk cildini oxucularımıza hədiyyə edirik. Yetişən gənc nəslin nümayəndələrinə örnək alacaqları İslam qəhrəmanlarının həyatından bəhs edən 286 səhifəlik "İslam Qəhrəmanları" kitabı da ümidvarlıq ki, ürəyinizcə olacaqdır. Hər bir müsəlmanın həyatını dua ilə bərəkətləndirməsinin zərurətini yaxşı bilirsiniz. Bu baxımdan əlinizdən düşürməyəcəyiniz 118 səhifəlik "Dualar və Surələr" kitabı da tərəfimizdən hədiyyələr arasına qoyuldu. Qarşıdan gələn il də bizimlə birlikdə keçirməyə hazırsınızmı? Elə isə tələsin...

İrfan jurnalı hər birinizi qarşıdan gələn Qurban Bayramı münasibətilə təbrik edir, sizə uzun və faydalı ömür, səadət arzulayır!

*Sorma hər kişinin əslin izzətindən bəllidir
Söhbəti irfan görənlər xidmətindən bəllidir.*
Nəsimi

İSLAMİ AYLAR VƏ
MƏHƏRRƏM
Aqil ƏLİYEV

6

HİCRİ YENİ İL
Saleh ŞİRİNOV

14

İPƏKYOLU
NƏŞRİYYATININ
DİREKTORU ELŞƏN
RZAYEVLƏ REPORTAJ

18

MÜDRİKLƏRDƏN
ÖYÜDLƏR
Akif HÜSEYİNLİ

19

TAM SƏHİH-BUXARİ
KİTABININ DİLİMİZƏ
TƏRCÜMƏÇİSİ ARİF
HƏŞİMOVLA REPORTAJ

20

NÖQTƏ, NÖQTƏ VƏ
NÖQTƏ

Eldar KƏRİMOV

22

İDEAL GƏNCLİYƏ
Samir HƏMZƏYEV

24

AXİRƏT RƏHBƏRİ
Mübariz ƏLİOĞLU

26

MÜƏLLİMİN
GÜNDƏLİYİNDƏN

35

MÜQƏDDƏS AMAL
UĞRUNDA HƏMRƏY
OLMAQ
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

4

HƏZRƏT MÖVLANADAN
HİKMƏTLƏR
Osman Nuri TOPBAŞ

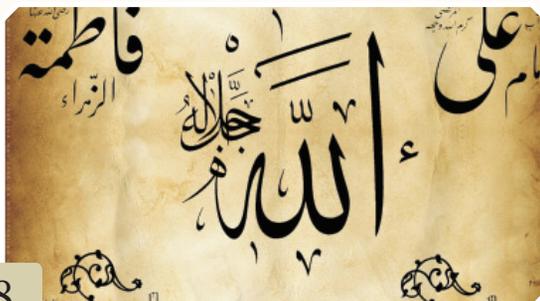
28

SOMALİ TƏƏSSÜRATLARI
İsmət ƏMRAHOV

16

HƏZRƏT PEYĞƏMBƏRİN
ƏHLİ-BEYTƏ MƏHƏBBƏTİ
Elşən RZAYEV

8

“QARABAĞ SEYİD
OCAQLARI”NIN RƏHBƏRİ
SEYİD CAMAL ƏZİMBƏYLİ
İLƏ REPORTAJ

10

FƏRDİN ÜMMƏT
OLDUĞU YER
Dr. Vüqar SƏMƏDOV

40

GETDİYİN YERDƏ
SƏCDƏLƏRİ,
NAMAZLARI ÇOXALT
Salih Zeki MƏRİÇ
36

İSTƏK, ÜRƏK VƏ
MƏHƏRRƏM
Adem ŞAHİN
38

DOĞUŞ VƏ SON
Arif HAŞİMZADƏ
42

BİL(MƏ)!..
Dr. Rafiz MANAFOV
44

DANIŞMAQ TƏRZİ
Mübariz KƏRİMOV
46

FUTBOL BOŞ
MƏŞĞULİYYƏT DEYİL
Hasan Enes ÜNLÜ
48

PƏRVANƏLƏR ŞAMA
HƏSRƏTDİR
İlam SOVQATOV
50

HİKMƏT LÖVHƏLƏRİ
Kamran MƏMMƏDOV
52

XƏBƏR
54

MÜQƏDDƏS AMAL UĞRUNDA HƏMRƏY OLMAQ

Yaşadığımız torpaqlar öz strateji əhəmiyyətinə, yeraltı və yerüstü zənginliklərinə görə hər zaman yadelli işğallarına məruz qalmış, məkrli düşmən siyasətinə hədəf olmuşdur. Çox da uzağa getmədən, hələ XIX əsrin ilk qərindəndə (1828-ci ildə) Rusiya və İran arasında imzalanmış Türkmənçay müqaviləsi ilə otaylı-butaylı Azərbaycanımızın ikiyə bölünməsinə ürək ağrısıyla dilə gətirmək kifayətdir. Beləliklə də bir anda Arazın o tayında bacı, bu tayında qardaş, o tayda ata, bu tayda oğul, o tayda ana, bu tayda gəlin... qaldı. Uzun illər vətən və millət həsrəti ilə yanıb-qovruldu qəlblər. Öz vətəninə öz vətəni üçün darıxan, həsrət qalan həmvətənlərimizin bu ayrılıq nisgili misralara bu cür həkk olundu:

*Bir uçaydım bu çırpınan yelinən,
Bağlaşaydım dağdan aşan selinən,
Ağlaşaydım uzaq düşən elinən,
Bir görəydim ayrılığı kim saldı?
Ölkəmizdə kim qırıldı, kim qaldı?
(M. Şəhriyar)*

Bütöv bir xalqı zahirən bir-birindən ayırmaq mümkün olsa da, beyinlərdəki fikirləri, qəlblərdəki sevgini yerindən küryüb atmaq mümkün olmadı, ola da bilməzdi. Və gün gəldi, vədə yetişdi...

1989-cu il 31 dekabr... Soyuq, şaxtalı bir qış gecəsi... O gecədən bəhs edərkən gözlər önündə yalnız bir mənzərə canlanır: Sovet İmperiyasının uzun illər davam edən müstəmləkə siyasətinə etiraz edən minlərlə azərbaycanlının neçə vaxtdır ölkənin hər yerində nümayişlərə qatılması və "azadlıq" şüarları ilə öz müqəddəratını həll etmə istəyinin nəticəsində Azərbaycanla İran arasındakı sərhəd dirəklərinin yandırılması, tikanlı məftillərin yalın əllə qoparılıb atılması, havanın soyuğuna, şaxtasına əhəmiyyət vermədən Arazın buz kimi sularına girib əzizləri ilə görüşən insanlar. 1989-cu ilin 31 dekabrına təsadüf edən bu hadisə sadəcə iki ölkə arasındakı keçilməz sərhədləri aradan qaldırmadı, eyni zamanda Azərbaycan xalqının bütün dünyaya səpələnmiş övladlarının

zəhindəki gözəgörünməz əngəlləri aradan qaldırdı. Artıq xəyali sərhədlər qalxmış, bütöv bir millət şüuru formalaşmağa başlamışdı. Təsadüfi deyil ki, 1991-ci ilin 16 dekabrında o zamanlar Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri, xalqımızın ümummilli lideri mərhum Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarının birliyini yaratmağın əhəmiyyətini nəzərə alaraq dekabrın 31-ni, məhz həmin günü “Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü” elan etdi. O gündən bu yana hər ilin 31 dekabrı bütün dünya azərbaycanlıları tərəfindən Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik günü kimi qeyd olunur.

Artıq bu gün Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Bayramı 70-dən çox ölkədə azərbaycanlılar tərəfindən qeyd olunur. Həmrəylik günü Azərbaycan diasporu üçün mühüm bir bayramdır. Eyni günə təsadüf edən Yeni İl bayramı isə artıq ikinci plana keçmişdir. Necə ki, bir zamanlar kimlərsə isti ocaqlarının başında Yeni İli qeyd edərkən, həmin bu xalq birliyimizə xələl gətirən sərhəd maneələrini dağıdırdı, zehinlərdə tabulaşmış fikirləri yıxmaq üçün soyuq-sazaq demədən küçələrə axışırdı...

Burada həmrəyliyəmizə təkan verən başqa bir məsələyə də aydınlıq gətirməyi özümə borc bilirəm. Hər bir xalqı xalq edən, formalaşdıran, birlik və bərabərliyə səsləyən müəyyən ünsürlər var. Bu ünsürlərdən biri də şübhəsiz ki, din faktorudur. Millətin birliyi üçün eyni din duyğularını daşımaq eyni dildə danışmaq qədər əhəmiyyət kəsb edir. Çünki din insanları müqəddəs bir amal ətrafında birləşdirən mühüm amillərdəndir. Hicri təqvimin başlanğıcı bu il noyabrın son həftəsinə təsadüf etdi. Məhərrəmlik ayının gəlişi bir daha İslam Peyğəmbəri Həzrət Məhəmmədin göz bəbəyi olan

1991-ci ilin 16 dekabrında o zamanlar Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri, xalqımızın ümummilli lideri mərhum Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarının birliyini yaratmağın əhəmiyyətini nəzərə alaraq dekabrın 31-ni, məhz həmin günü “Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü” elan etdi. O gündən bu yana hər ilin 31 dekabrı bütün dünya azərbaycanlıları tərəfindən Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik günü kimi qeyd olunur.

Həzrət Hüseynin və onun timsalında bütöv Əhli-beytin çəkdiyi izzətləri, müsibətləri gündəmə gətirdi. Hər il olduğu kimi bu il də ölkənin hər yerində Əhli-beyt sevgisindən qaynaqlanan xoşməramlı aksiyalar, xeyirxah tədbirlər həyata keçiriləcəkdir. Bu mübarək ayda İmam Hüseynin haqq bağırən səsi, ədalət uğrunda son damla qanınaqədər mübarizəsi, Əhli-beyt fəlsəfəsinin öyrənilməsi artıq xalqımız arasında ənənəvi hal almışdır. Çünki bu millət bilir ki, onları sevmək, həyatlarını öyrənmək, onlar kimi yaşamağa çalışmaq hər bir müsəlmanın ən ümdə borclarındandır. Ölkə başçımızın bir əmri ilə Qarabağın düşmən işğalından azad edilməsi uğrunda başlayacaq döyüşlərdə mənfur düşməne qarşı silahlanmağa hazır olan vətən oğullarının hər biri İmam Hüseyn məktəbinin yetirməsidir. Çünki o, bütün ümməti haqq ətrafında birləşməyə, həmrəy olmağa, lazım gəldikdə də batilə qarşı sonuna qədər savaşımağa, ədalət naminə canından fədakarlıq etməyə səsləmiş, yaşadığı həyatı ilə də buna nümunə olmuşdur.

İSLAMİ AYLAR VƏ MƏHƏRRƏM

Hər birimiz yəqin ki, istifadə etdiyimiz təqvimin aylarının adlarını əzbərdən bilirik. Nəinki doğma dilimizdə, hətta rusca və ingiliscə də bilirik. Bu da təbiidir. Çünki rəsmi və qeyri-rəsmi gündəlik işlərimizdə bu təqvimdən istifadə edirik. Miladi təqvim dediyimiz bu təqvim bizə dünya işlərimizdə lazım olan vaz keçilməz bir yardımçıdır. Amma görəsən heç dinimizin ibadətləri ilə yaxından əlaqəsi olan Hicri-Qəməri aylarını tanıyırmı? Tanımırıqsa, gəlin tanış olaq, öyrənək. Çünki dinimiz haqqında hələ öyrəniləcək çox şeyi var.

İslam və ya Müsəlman təqvimi olan Hicri-Qəməri təqvimi ay hesabına görə, Miladi təqvimi isə günəş hesabına görə təyin olunmuşdur. İslami aylar 12 ay və 354 gündən ibarətdir. Bu isə miladi təqvimdən 10 və ya 11 gün qısadır. Buna görə də İslami bayramlar hər il 10-11 gün qabağa çəkilir. Ayların sayının on iki olması Qurani-Kərimdə belə açıqlanır; “*Şühəsis Allahın göyləri və yeri yaratdığı günki yazısında, Allah qatında ayların sayı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır...*” (Tövbə, 36)

İslamdan əvvəllər də ərəblər qəməri təqvimdən istifadə edirdilər. Ancaq bu aylar Həzrət Məhəmməd (s.ə.s)- in də göstərişi ilə İslamdan sonra da istifadə olunmağa başladı. İslami Hicri-Qəməri ayları da 29-30 gündən ibarətdir.

Həyatımızı daha asan və gözəl yaşamağımız üçün hər bir sahədə bizə doğru yolu göstərən Rəbbimiz aylar və təqvimlə əlaqəli də bizə önəmli məlumatı verməkdədir. Allah-Təala belə buyurur: “*O, sabahı (gecədən) yarım çıxarandır. Gecəni bir sükunət (dincəlmə), Günəş və Ayı bir hesab etdi. Bu, üstün və güclü olan, hər şeyi bilən Allahın təqdiridir.*” (Ənam, 96) Başqa bir ayədə buyurulur; “*(Ya Rəsulum!) Yeni doğan aylar (hilal) barəsində səndən sual edildikdə, söylə ki, bunlar insanların istifadəsi və həcc üçün vaxt ölçüləridir....*” (əl-Bəqərə, 189) Yenə buyurur; “*O, günəşi bir işıq (qaynağı), ayı da (gecə vaxtı) bir aydınlıq (qaynağı) edən, illərin sayını və hesabı bilməniz üçün ona mənzillər təqdir edəndir. Allah bunları (boş yerə deyil) ancaq bir haqq olaraq yaratmışdır. O, ayətlərini, bilən bir topluma ayırı- ayırı açığılamaqdadır.*” (Yunus, 5)

Hicri-Qəməri aylar ardıcıl olaraq aşağıdakı kimidir.

1. *Məhərrəm - Müqəddəs hesab olunan bu ayda müharibə etmək qadağan idi*
2. *Səfər - Sarı ay mənasını verir*
3. *Rəbiyül-əvvəl - Baharın əvvəli mənasını bildirir*
4. *Rəbiyül-axır - Baharın axırı deməkdir*
5. *Cəmadiyül-əvvəl - Mənası soyumaq deməkdir*
6. *Cəmadiyül-axır - Soyuqların sonu mənasını verir*
7. *Rəcəb - Əzəmətli, heybətli. Taəzim etmək. Cənnətdə bir çayın adı. Mübarək üç ayların birincisidir.*
8. *Şaban - Mənası getmək, dağılımaq deməkdir*
9. *Ramazan - Oruculuq ayıdır. Yanmaq deməkdir. Cunki bu ayda oruc tutan və tövbə edənlərin günahləri yanıb, yox olur.*
10. *Şəvval - Mənası dişi dəvələrin bu ayda qızgınlıqlarının artması və quyruqlarının yuxarıya qaldırmaları deməkdir.*
11. *Zülqədə - Mənası "Evdə oturmaq" deməkdir*
12. *Zülhiccə - Mənası (Həcc ayı, ziyarət ayı deməkdir)*

Müsəlman təqvimini ilə illərin hesablanması başlanğıc anı kimi Həzrət Məhəmməd (s.ə.s)-in və eləcə də ilk müsəlmanların Məkkə şəhərindən Mədinəyə köçmə tarixindən başlanır. Onların Mədinəyə gəlməsi miladi təqvimlə 622-ci il 24 sentyabrda baş verdi. 638-ci ildə Həzrət Ömər (r.a.)-ın təklifi ilə müsəlman təqvimində illərin hesablanması hicrətdən başlandı. Lakin müsəlman təviminin hesablanması Məhəmməd Peyğəmbərin Mədinəyə köçməsi ilə deyil, həmin ilin ilk ayının, Məhərrəm ayının ilk günündən, 16 iyul 622-ci ildən başladı.

Bu aylardan hər birində çox xüsusi və ibrətli hadisələr olmuşdur. Ancaq bizim

burada üzərində duracağımız ən mühüm ay elə Məhərrəm ayıdır.

Məhərrəm ayı hicri-qəməri ayların birincisi, müsəlmanların yeni ilinin ilk ayıdır. Adından da bilindiği kimi bu ay İslamdan əvvəl haram olunmuş ay kimi qəbul edilmişdi. İslam dini də bu ayı haram ay kimi qəbul etdi. Çünki bu ayda savaqlar durur, bir-birinə düşmən olan iki qəbilə arasında sülh olurdu. Bu da ona görə idi ki, kənar bütprərəst qəbilələrdən Məkkəyə həccə gələnlərin güvənliyi və təhlükəsizliyi bərpa olunsun. Bu haqda Allah-Təala belə buyurur; *"Sənə haram olan ayı, onda savaşımağı soruşurlar. De ki: "O ayda savaşımaq böyük (bir günahdır). Ancaq Allah dərgahında, Allahın yolundan uzaqlaşdırmaq, onu inkar etmək, Məscidi- Harama mane olmaq və xalqını oradan çıxarmaq daha böyük (bir günahdır)..... (əl-Bəqərə, 217)*

Məhərrəm ayını əlamətdar edən amillərdən biri də bu ayın onuncu günü olan Aşurə günüdür. Aşurə günündə bir çox önəmli hadisələr olmuşdur. Hz. Adəmin (ə.s) tövbəsinin qəbul olunması, Hz. Nuhun (ə.s) tufandan xilas olması. Hz. Musa (ə.s) Fironun zülmündən nicat tapması, Hz. İbrahimin (ə.s) Nəmrudun atəşindən xilas olması, Hz. Yunusun (ə.s) balığın qarından çıxarılması da bu günə təsadüf edən hadisələrdəndir.

Bu günün xatirəsini yaşatmaq üçün Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) bu günü oruc keçirmiş və ümmətinə də bu gündə oruc tutmağı tövsiyə etmişdir. Bu gündə ən çox yaddaşlarda qalan üzücü və kədərli hadisələrdən biri də Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) nəvəsi və göz bəbəyi olan Hz. Hüseyinin (r.a) Kərbalada şəhid edilməsidir. Bu hadisə həqiqətən də bütün İslam ümmətinin ürəyini ağrıdan bir faciədir. Allah-Təala bu şəhadətlə bizə bir daha göstərdi ki, haqq yolunda, ədalət naminə, vətən uğrunda şəhid olanlar heç vaxt unudulmur və adları şəərəflə anılır.

HZ. PEYĞƏMBƏRİN ƏHLİ-BEYTƏ MƏHƏBBƏTİ

Əhli-beytin lüğət baxımından ifadə etdiyi əsas məna “ev xalqı”dır. Ev xalqının içine şəxsin xanımı, uşaqları, nəvələri və yaxın qohum-əqrəbası daxildir.

İslam tarixində bir termin olaraq əhli-beyt deyildikdə “Hz. Peyğəmbərin ailə fərdləri, soyu, yaxınları” başa düşülür.

Qurani-Kərimdə Hz. İbrahim və Hz. Musanın ev xalqını (əhli-beytini) qəsd edən ayələr vardır.¹

Hz. Peyğəmbərin xanımlarına xitab edən Əhzab surəsinin 33-cü ayəsində də əhli-beyt ifadəsi yer alır.

Bu ayədə Uca Allah Hz. Peyğəmbərin xanımlarına “keçmiş cahiliyyə adətində olduğu kimi açılıb-saçılmamalarını, namaz qılmalarını, zəkat vermələrini, Allaha və Rəsuluna itaət etmələrini” əmr etdikdən sonra belə buyurur:

“...Ey əhli-beyt! Allah sizdən çirkinliyi (günahı) yox etmək və sizi tərtəmiş (pak) etmək istər!”

Bu termin hədisi-şəriflərdə də “Hz. Peyğəmbərin ev xalqı” mənasında işlədilmişdir.

Bəzi hədislərdə Hz. Peyğəmbərin ümmətinə qoyub getdiyi ən mühüm əmanətlər Qurani-Kərim və Sünnə olaraq bildirildiyi halda², “Səqaleyn” ünvanı ilə bilinən hədisdə Hz. Peyğəmbərin özündən sonra qoyduğu iki dəyərli qaynaqdan birinin “Qurani-Kərim”, digərinin “Əhli-Beyt” olduğu qeyd edilir.³

Bəzi rəvayətlərdə ikinci sırada yer aldığı görülən sünnə ilə əhli-beyt birlikdə düşünlükdə, sünnəni müşahidə etmə və həyata tətbiq etmə mövzusunda əhli-beytin yüksək bir mərtəbədə olduğu meydana çıxır. Çünki əhli-beyt Hz. Peyğəmbərin ən yaxınında ol-

duğuna görə onu ən doğru anlama, mənimsəmə və müvafiq davranışlarla təmsil etmə ehtimalına sahibdi və buna əhil olma baxımından ön sıralarda idilər.

Hz. Peyğəmbərin əhli-beyt sevgisinə diqqət çəkən bir sıra rəvayətlərə də rast gəlmək olar.

Bu rəvayətlərdən birində sevgi ifadəsi xüsusilə qeyd edilmişdir.

Buna görə Rəsuli-Əkrəm (s.ə.s) ard-arda üç mühüm sevgiyə diqqət çəkir:

- Bunlardan birincisi, ehsan etdiyi cürbəcür nemətlərlə bizi ruziləndirməsi səbəbilə Uca Allahı sevməkdir.

- İkincisi, Uca Allahın sevgisiylə Peyğəmbərimizi (s.ə.s) sevməkdir.

- Üçüncüsü isə Peyğəmbərin (s.ə.s) sevgisiylə əhli-beyti sevməkdir.⁴

Əhli-beyt kəlməsi kimləri əhatə edir sualına gəldikdə isə, bu mövzuda müxtəlif görüşlərin olduğunu müşahidə edirik.

Bunları qısaca belə sıralaya bilərik:

- Ailə üzvləri (Hz. Peyğəmbərin xanımları və uşaqları). Əhli-beyt termininin ifadəsinin işlədildiyi ayədə Hz. Peyğəmbərin xanımlarına xitab edilməsi buna dəlil göstərilir.⁵

- Ailə üzvləri ilə birlikdə sədəqə alması qadağan edilən Abbas, Aqil və Cəfərin övladları kimi yaxın qohm-əqrəba qrupu. Bu qrupun içinə Abdullah bin Məsud və Salman Fərisi kimi bəzi səhabələrin girdiyi də qeyd edilir.

- Ailə üzvləri ilə bərabər sədəqə alması qadağan edilən əqrəba qrupuna əlavə olaraq Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) izindən gedən bütün möminlər. Belə düşüncələrə görə Hz. Peyğəmbərin qan bağı ilə qohumu olmaq insanın əlində deyildir. Bu, ilahi təqdirə bağlıdır. Dolayısı ilə, Rəsuli-Əkrəmin (s.ə.s) yolundan gedərək mənəvi yaxınlıq mərtəbəsinə çatana da “əhl” ifadəsinin içinə aid ola bilər.

- İlk növbədə beş nəfər (Hz. Peyğəmbərlə birlikdə kürəkəni Hz. Əli, qızı Hz. Fatimə və nəvələri Hz. Həsən ilə Hz. Hüseyin) olmaqla yaxın qohumlar qrupu.

- Cəfəri məzhəbindən olan alimlər ilk növbədə “Əhli-Kisa, Pənçeyi-Ali-Əba, Xəmsəyi-Ali-Əba” ifadəsilə “Hz. Peyğəmbər başda olmaqla Hz. Əli, Hz. Fatimə, Hz. Həsən və Hz. Hüseyin”i əhli-beytdən sayırlar. Bunlara Hz. Əli, Hz. Həsən və Hz. Hüseyin xaricindəki doqquz imamı əlavə edən alimlər də var.⁶

Mövzu ilə əlaqəli olaraq qeyd edə bilərik ki, Hz. Hüseyinlə qardaşı Hz. Həsən, ataları Hz. Əli və anaları Hz. Fatimə heç şübhə yoxdur ki, əhli-beytin seçilmişləri arasındadır.

Hz. Aişənin verdiyi bir xəbərə görə Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) bir gün səhər əynində na-xışlı bir əba olduğu halda evdən çıxdı.

O əsnada Hz. Həsən gəldi. Hz. Peyğəmbər onu əbanın altına aldı.

Sonra Hz. Hüseyin gəldi və o da Həsənin yanına girdi.

Sonra Hz. Fatimə gəldi. Peyğəmbər (s.ə.s) onu da əbanın altına aldı.

Sonra Hz. Əli gəldi və onu da oraya aldı.

(Beləliklə onlar birlikdə əbanın altında qaldılar.)

Sonra Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) bu ayəni oxudu:

“...Ey əhli-beyt! Allah sizdən çirkinliyi (günahı) yox etmək və sizi tərtəmiz (pak) etmək istər!” (Əhzab, 33/33).⁷

Bu mənada İslam tarixində Hz. Həsən soyundan gələnlərə “Şərif”, Hz. Hüseyin soyundan gələnlərə isə “Seyid” ünvanı verilmiş, onları sevib hörmət göstərmək Hz. Peyğəmbərə bəslənən sevgi və hörmətin bir təzahürü olaraq görülmüşdür. Həmçinin soylarının qarışmasının qarşısını almaq üçün şəcərələri / soy kökləri qeyd edilmiş, sədəqə almaları caiz olmadığı üçün maddi ehtiyaclarının təmin edilməsi məqsədilə tarix boyu İslam dövlətləri tərəfindən onlara dövlət büdcəsindən müəyyən vəsait ayrılmışdır.

Bu, ümumi olaraq tarix boyu əhli-beytin çox sevildiyini göstərir.

Nəticə olaraq, Hz. Peyğəmbərdən aldığı feyzi həyatının hər mərhələsində yaşatmağa çalışan hər bir müsəlman Peyğəmbərimizə məhəbbət və onun yolundan getmə xüsusundakı həssaslığını onun Əhli-Beytini sevmə, hörmət və ehtiram göstərmə, haqlarını müdafiə etmə və şərəflərinə layiqli şəkildə davranma xüsusunda da göstərməlidir.

1. Tirmizi, Mənaqib, 32.

2. Müslim, Fəzailus-Səhabə, 36; Əhməd bin Hənbəl, Müsnəd, V, 181; Tirmizi, Mənaqib, 32; İbnul-Əsir, Usdul-Ğabə, II, 13.

3. Əbu Davud, Mənasik, 56; İbn Macə, Mənasik, 84

4. Bax: Hud, 11/73; Qasas, 28/12.

5. Tirmizi, Mənaqib, 32.

6. Bu mövzuda ətraflı məlumat üçün bax: Mustafa Öz, “Əhli-Beyt”, DİA, X, 499.

7. Müslim, Fəzailus-Səhabə, 61; Ayədə keçən “rics” kəlməsi “şan və şərəfi kirlətmə ehtimalı olan günahlardan təmizlənmək” şəklində təfsir edilmişdir. Bax: Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kuran Dili, VI, 3891-3892.

“Qarabağ Seyid Ocaqları”nın rəhbəri SEYİD CAMAL ƏZİMBƏYLİ:

*Azərbaycan bayrağının Xankəndində dalğalanmasına gedən
yol mənəvi irsimizin mühafizəsindən keçir.*

İrfan jurnalı: *Əvvəlcə özünü haqda qısa məlumat verərdiniz mümkünsə!*

Seyid Camal Əzimbəyli: İlk növbədə bütün İrfan heyətinə təşəkkür edirəm ki, Azərbaycanda mənəvi dəyərlərin, mədəni irsimizin qorunması üçün əmək sərf edir. Ümidvaram ki, bu fikir mənim təmsalında onlarla, yüzlərlə Azərbaycan dövlətçiliyinə bağlı iman sahiblərinin də düşüncəsidir.

1971-ci ildə Ağcabədidə anadan olmuşam. Azərbaycanda, xüsusilə də Qarabağ camaatının (bunu ayrı-seçkilik üçün demirəm) birmənalı olaraq sevdiyi, əziz tutduğu Seyid Muxtar ağanın oğul nəvəsi, Seyid Xəlil ağanın qız nəvəsi olmaq tələyimə yazıldı. Həmçinin rəhmətlik Seyid Bəhram ağanın oğluyam. Anam mərhum Seyid Səbiqə xanım da Qarabağ camaatının and yeri olan Seyid Xəlil ağanın qızıdır. Bu da

hər zaman məni məsuliyyətli olmağa vadar edib. Bakı Dövlət Universitetinin şərq-şünaslıq fakültəsini bitirmişəm. Hər zaman Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak etmişəm. Mətbuatda köşə yazılarımla, ekspert rəyləri ilə uzun illər işləmişəm. Millət vəkilliyinə namizəd olmuşam. Qarabağ Seyid Ocaqları ilə birgə qurduğumuz Təbliğ İslam Xeyriyyə Vəqfinin rəhbəri olmuşam. Son 20 ildə İslamın vəqf anlayışını Azərbaycan ictimaiyyətinə tanıtmaya çalışmışam. 3 il əvvələ qədər sözügedən vəqf fəaliyyət göstərmişdir. İki oğlum var. Böyük oğlum Mirbəhram prezident təqaüdcüsü, Yazıçılar Birliyinin ən gənc üzvüdür. Qardaş Türkiyə cümhuriyyətində, ODTÜ-də Uluslararası İlişkilər bölümündə tələbədir. Hazırda 16 Qarabağ Seyid Ocaqlarının mənə verdiyi hüquqi əsaslarla onların təmsilçisi statusunu həyata keçirirəm. Rəsmi olaraq Qarabağ Seyid Ocaqlarının rəhbəri vəzifəsini həyata keçirsəm də bu adı o qədər də sevmirəm. Ona görə özümü onların təmsilçisi sayıram. Çünki orada 60-70 yaşında, şəcərəsi bəlli Əhli-Beyt mənsubları var. Mən özümü sadəcə onların təmsilçisi olaraq görürəm. Onu da qeyd etməyi özümə borc bilirəm ki, din-dövlət münasibətlərində hər zaman körpü rolu oynamağa çalışmışam. Ölkənin taleyüklü anlarında, məsələn, İstanbul Sammiti ərəfəsində Qarabağın taleyi ilə bağlı mərhum prezident Heydər Əliyev dönməsində 16 Qarabağ Seyid Ocaqlarının xalqa müraciətinin müəllifi olmuşam. Hansı ki, bu müraciətimiz o zaman istər iqtidar,

istərsə də müxalifət tərəfindən birmənalı şəkildə dəstəkləmişdir.

İrfan jurnalı: *Son dövrlərdə Azərbaycanda sürətli inkişaf müşahidə olunur. Respublikamız hər sahədə günü-gündən irəliləyişə doğru addımlayır. Bu inkişaf ərafəsində milli şüurun da güclənməsinin şahidi oluruq. Bu məsələni dəyərləndirərdiniz mümkünsə. Dəfələrlə müxtəlif ölkələrə səfərləriniz olub, respublikamızdan uzaqda yaşayan həmvətənlərimizlə görüşümüsünüz. Azərbaycançılıq və milli şüur Azərbaycanda və dünyada hansı səviyyədədir?*

Seyid Camal Əzimbəyli: Çox gözəl və həssas məqama toxundunuz. Azərbaycançılıq milli ideologiyasının təbliğ olunmasında dəfələrlə mətbu orqanlar və televiziya vasitəsilə çıxış etmişəm. Hər zaman gətirdiyim bir sitatı sizinlə də paylaşmaq istəyirəm. Orxon-Yeniseydə deyilir: *“Milli kimliyini dərk etməyən millətlərin oğulları qul, qızları cariyyə olmuşlar.”* Bu dəyərlərə, bu prinsiplərə sahib çıxan xalqın oğul və qızları hər zaman dünya xalqları arasında qabaqcıl mövqə tutmaqdan geri qalmazlar. Bu gün Azərbaycan dövlətinin bu istiqamətdə yaratdığı şərait, milli ideologiyanın və bu kimi məsələlərin təbliğinə verdiyi dəstək yüksək səviyyədədir. Mən bir az əvvəl qeyd etdiyim cümləyə “dini kimliyi bəlli olmayan xalqlar” ibarətini də əlavə edirəm. Mən dünyanın müxtəlif ölkələrini gəzmişəm. Dini kimliyindən asılı olmayaraq öz dini ənənəsinə sadıq qalmayan, iman heysiyyəti, ilahi təslimiyyəti olmayan bir xalqın milli kimliyinə və varlığına bağlılığı şübhəlidir. Bu, bir əsasdır. Bunu heç kim dana bilməz.

Azərbaycan dövlətinin, mövcud iqtidarın Azərbaycançılıq ideologiyasının təbliğində göstərdiyi cəhdlərə gəlincə isə deyə bilərəm ki, bu sahədə atılan addım-

lar kifayət qədər qənaətbəxşdir. Mən belə düşünürəm. Lakin Azərbaycan Diasporasının bütövlükdə fəaliyyəti bir o qədər də ürəkaçan deyil. Mən başqa-başqa ölkələrdə çox oluram. Son iki ayda 3 dəfə Rusiyaya səfərim olub. Ona görə də müəyyən müşahidələri edirəm. Diasporaların fəaliyyətində irəliləyişlər var. Bunu danmaq olmaz. Lakin bütövlükdə götürsək, bir az əvvəl də dediyim kimi nöqsanlar çoxdur. Azərbaycanda mətbu orqanların, xalqın və dövlətin mənafeyinə xidmət edən fikir adamlarının düşüncələrinə geniş yer ayrılması müsbət haldır. Milli mənafeyi düşünməyən bir ziyalı, bir dövlət heç vaxt müvəffəq ola bilməz. Bu baxımdan da mövcud Azərbaycan hakimiyyəti və cənab İlham Əliyevin sözügedən sahədə fəaliyyətləri sevindirici haldır. Amma unutmamaq lazımdır ki, bu kimi mövzularda bütün məsuliyyəti dövlətin və dövlət başçısının üzərinə atmaq da doğru deyil. Hər kəs çalışdığı sahədə dövlətçilik və milli şüur ideyalarına xidmət etməlidir. Vətənə, millətə, xalqın birliyinə xidmət etməyi bir könül işi halına gətirmək lazımdır. Bunu unutmamaq lazımdır ki, fərdlərin də üzərinə böyük vəzifə düşür. İrfan jurnalının həyata keçirdiyi bu layihənin özü

“Milli kimliyini dərk etməyən millətlərin oğulları qul, qızları cariyyə olmuşlar.” Bu dəyərlərə, bu prinsiplərə sahib çıxan xalqın oğul və qızları hər zaman dünya xalqları arasında qabaqcıl mövqə tutmaqdan geri qalmazlar. Bu gün Azərbaycan dövlətinin bu istiqamətdə yaratdığı şərait, milli ideologiyanın və bu kimi məsələlərin təbliğinə verdiyi dəstək yüksək səviyyədədir.

Azərbaycançılığa, milli şüura, milli özünüdərəkə, təfəkkürə böyük töhfədir.

İrfan jurnalı: *Qarşıdan Məhərrəmlik ayı gəlir. İslam mənsublarının hər zaman gündəmində olan Əhli-Beyt faktoru bir daha yaddaşlarda geniş şəkildə gündəmə gəlir. İmam Hüseyin haqq uğrunda mübarizəsi, ümməti birliyə səsləməsi hər il məhərrəm ayında ön planda tutulur. Bir az da bu haqda danışaq. Əhli-Beytin birliyimizə təsiri nədən ibarətdir?*

Seyid Camal Əzimbəyli:

Mən ilk növbədə demək istəyirəm ki, Azərbaycanda Sovetlər dövründə dinin qorunub mühafizə olunmasında İmam Hüseyin məktəbinin əvəzsiz rolu olmuşdur. O zaman bu ayda keçirilən ayınlar mövhumatla qarışıq olsa da, kortəbii şəkildə həyata keçirilsə də, bu fəaliyyət xalqımızın qəlbində İslam əqidəsini yaşatmağa xidmət etmişdir. Hər kəs bir şeyi dərk edirdi ki, bəli, əvvəlin və axırın seyidi Həzrət Mə-

həmmədin göz bəbəyi olan İmam Hüseyin bu ayda qətlə yetirilib. Bu gün sə elmin tərəqqisi, yaranan vəziyyət İmam Hüseyinin şəhadət fəlsəfəsini öyrənməyə təkan verir. Qısaca olaraq belə deyə bilərik, Sovetlər dövründə bu sahədə savadsızlıq olsa da, İmam Hüseyini sevməyi öyrəndik, bu gün sə onun həyat fəlsəfəsini, elmini öyrənirik. Bu gün Qarabağ faciəmizin həllində İmam Hüseyinin həyatını öyrənmək bizim üçün zəruri hal alır. Onun həyatının, 14 əsr əvvəl baş verən və İslam dünyası üçün böyük əhəmiyyət daşıyan hadisələrin planlı və proqramlı halda öyrənilməsi uğrunda 16 il ərzində 37 araşdırma yazısı yazmışam.

Qeyd edirəm ki, Azərbaycanda mədəni mənəvi irsimizin həqiqi təəssübkeşi ölkə başçısıdır. Mən bu sözü tərif üçün demirəm, müşahidələrimi söyləyirəm. Ola bilər ki, hardasa nə işə əngəllər, neqativ hallar müşahidə olunsun. Amma unutmamaq lazımdır ki, iş varsa, problem də olacaq. 1985-87-ci illər yadıma düşür. Əmim Seyid Bəhram ağa İmam Hüseyinin qi-

yamını doğuran səbəblər mövzusunda ocaqda çıxış etdiyi üçün onu polisə aparmış və gecə səhərə qədər orada saxlamışdılar. Tapşırıbmışdılar ki, yuxarıdan verilən əmrdir: bir daha İmam Hüseyin adını dilinə gətirməyəcəksən. Otuzuncu illərdə cənazə namazı qıldıqları üçün atamın əmilərini qətl ediblər, sürgünə göndəriblər. O dövrdə cənazə namazı qıldığı üçün seyid övladını qətl edirdilər. Bu gün sə Azərbaycanı milli-mənəvi irsimizin öyrənilməsinə yüksək səviyyədə şərait yaradılır. Azərbaycanda Məhərrəm ayı xüsusi qeyd olunur. Bu da normal haldır. Çünki qətlə yetirilənlər Peyğəmbər övladları idi. Amma burada ürək ağrısıyla qeyd etmək istəyirəm ki, ölkəmizdə İmam Hüseyin məktəbi istismara məruz qalıb. Bu da gerçəkdir. Bəzən insanlar İmam Hüseyin məktəbindən biznes sahəsi kimi istifadə etməyə çalışırlar. Bu gün İmam Hüseyin şəcərəsinin daşıyıcısı, 16 babası bəlli olan (iddia deyil) Seyid Camalın Bakıda onlarla “əmisə oğlanları” və başqa “qohumları” var. “Qardaşım oğlanları” m var. Halbuki mənim elə əmim oğlanlarım, qohumlarım yoxdur. Bircə əmim oğlu var, o da Ağcabədidə yaşayır. Bir dəfə çox hörmətli nazirlərimizdən birinin yanına bir qadın girib mənim anam olduğunu iddia etmişdi. Halbuki mənim anam 1991-ci ildə vəfat edib. Kimsə mənim anamın adından və ya ümumiyyətlə seyid olduğunu iddia edib sədəqə yığırsa, bunun İmam Hüseyinə nə qədər aidiyyəti var? Bəzən müəyyən adamlar camaatın bu kimi duyğularını istismar edirlər. Bu gün Azərbaycanda şəcərəsi, əxlaqı, mənəviyyəti ilə tanınan beş-altı seyid soyu var. Amma hər kənddə yüzlərlə “seyid”lə qarşılaşırıq. Təzadlı haldır, vallah.

İmam Hüseyin əqidəsinin, fəlsəfəsinin düzgün aşılınmaması bəzi xürafatın, müəyyən fəsadların, şirklərin ortaya çıxmasına gətirib çıxarır. Əlbəttə ki, İmam Hü-

Azərbaycanda Məhərrəm ayı xüsusi qeyd olunur. Bu da normal haldır. Çünki qətlə yetirilənlər Peyğəmbər övladları idi. Amma burada ürək ağrısıyla qeyd etmək istəyirəm ki, ölkəmizdə İmam Hüseyin məktəbi istismara məruz qalıb. Bu da gerçəkdir. Bəzən insanlar İmam Hüseyin məktəbindən biznes sahəsi kimi istifadə etməyə çalışırlar.

seyin bu mənzərədən razı qalmazdı. Hər sahədə olduğu kimi bu məsələdə də düzgün maariflənmək lazımdır. Dəfələrlə cavabdeh səlahiyyətli qurum rəhbərləri ilə söhbət edəndə demişəm ki, din-dövlət münasibətlərinin möhkəmlənməsi üçün İslama sözün həqiqi mənasında xidmət edən elm və tədris ocaqlarının, mətbu orqanların önünü açmaq lazımdır. Azərbaycanda mövcud olan tolerantlıqdan sui-istifadə etməyə çalışan qüvvələr var. Bu gün Azərbaycanı istismar etmək məqsədi ilə burada məkrli siyasət yürüdən və dinin adından istifadə edən bir çox qruplar mövcuddur. Bunların qarşısını almağın yolu sadəcə dövlətin güc strukturlarından keçmir. Ortada ideoloji savaşı amili də var. Bunu yaddan çıxarmamaq lazımdır. Mənəvi irsimizi aşılaraq mərkəzlərin fəaliyyətinə təkən vermək lazımdır. Neqativ halların qarşısını almağın yolu həqiqi maariflənmədən, Əhli-Beyt və İmam Hüseyin məktəbini öyrənməkdən keçir. Məhz belə olduğu zaman xalqın həmrəyliyindən söz gedə bilər. Alın səcdəyə deyən, mömin olduğunu iddia edən, lakin bayrağına hörmət etməyən bir adamın imanı naqisdir. Son olaraq deyə bilərəm ki, Azərbaycan bayrağının Xankəndində dalğalanmasına gedən yol mənəvi irsimizin mühafizəsindən keçir.

HİCRİ YENİ İL

Məhərrəm ayı, içində meydana gələn ülvü hadisələr, ilahi təcəllilər və hicri təqvimin başlanğıcı olması baxımından müsəlmanlar arasında böyük bir əhəmiyyət daşımaqdadır.

Məhərrəm ayı hicri təqvimin birinci ayıdır. Yəni İslamın yeni ili. Günəşin hərəkətləri əsas alınaraq hesablanan aylara “şəmsi aylar - miladi təqvim”, ayın hərəkətlərinə görə müəyyən edilib hesablanan aylara isə “qəməri aylar - hicri təqvim” deyilir. İslamda qəbul edilən bu hicri-qəməri tarix, Hz. Məhəmməd (s.ə.s)-in Məkkədən Mədinəyə hicrəti ilə başlayır. Ancaq təqvim başlanğıcı kimi bu tarix Hz. Ömər in xilafəti dövründə qəbul olunmuşdur. Ondan əvvəl ərəblər bu aylardan istifadə et-sələr də, hicri təqvim kimi müəyyən bir tarixi yox idi. -Hz. İbrahim in atəşə atılması, Fil ha-disəsi və s.- kimi bəzi əhəmiyyətli hadisələri tarixə başlanğıc olaraq göstərirdilər.

Peyğəmbərimizin hicrətindən 16 il sonra dövrün xəlifəsi Hz. Ömər in əmri ilə Mədinədə bir məclis toplanaraq tarix məsələsinə çarə axtarıldı. Hz. Əlinin təklifi və məclisdə olan-ların da qəbulu ilə Peyğəmbərimizin hicrəti İslam təqvimin başlanğıcı, Məhərrəm ayı da bu ilin, bu təqvimin ilk ayı olması qərarlaşdırıldı. Beləliklə ay hesabına görə aparılan bu qəməri aylar, yeni ad olaraq **hicri təqvim**, artıq müsəlmanların yeni ili və yeni təqvimi oldu. Müsəlmanlar yeni ilə Məhərrəm ayı ilə girər, bir il boyunca gördükləri işlərin, ibadət və ita-ətlərin, zəkatların hesabını bu aylara görə edərler. Qurani-Kərimdə belə buyrulur: **“Həqiqətən, Allah yanında ayların sayı göy-ləri və yeri yaratdığı gündən bəri Allahın Kitabında on ikidir. Onların dördü (rəcəb, zülqədə, zülhiccə və məhərrəm) haram ay-lardır. Bu, doğru dindir. Ona görə də həmin**

aylarda özünü zülm etməyin. ..və bilin ki, Allah müttəqilərlə bərabərdir!” (Tövbə 36)

Haram aylar, hörmətə layiq aylar deməkdir. Bu aylarda savaşıq etmək qadağan olduğu üçün bu adı almışdır. Cahiliyyə dövründə ərəblər bu aylarda savaşıq etməz, sərgi bazarları qurular, şeir yarışları keçirilər, hər kəs öz dinini yaymağa çalışardı.

Tarix boyunca bəzi hadisələrin Məhərrəm ayında baş verməsi bu aya ayrı bir dəyər qazandırmaqdadır. Hz. Adəmin cənnətdən yer üzünə endirilməsi, Hz. Nuhun tufandan qurtulması və s. Bu önəmli günlərdən biri də Məhərrəm ayının onuncu günü Aşura günüdür. Lakin məhərrəmliklə bağlı hər bir möminin qəlbini sızladan bir məsələ də var ki, bu da Həzrət Peyğəmbərin ciyər parası olan nəvəsi Həzrət Hüseynin məhz aşura günündə qətlə yetirilməsidir.

Tarixdə yaşamış və geri dönüşü mümkün olmayan belə acı hadisələri qəbul etməklə bəttə çətinidir. Ancaq bu üzücü hadisələri xatırlamaq və onlardan dərslər çıxarmaq lazımdır. Çünki bu hadisə bütün müsəlmanları dərindən sarsıdan və kədərləndirən acı bir təcrübədir. Ona görə belə hadisələr qarşısında ağıl-səlim ilə hərəkət edərək Allah və Peyğəmbər sevgisi ətrafında birləşməliyik. İslamın xoş görmədiyini və qəbul etmədiyini; insanın özünə əziyyət etməsi, qan çıxartması, özünü döyməsi kimi hər cür davranışlardan uzaq olmaq lazımdır. Hz. Peyğəmbəri, onun əhli-beytini və bütün əshabını sevmək hamımızın ortaq həyəcanı olmalıdır və bu da hamımızın borcudur. Onun üçün belə mənzərələrin yenidən yaşanmaması üçün dinimizin bizdən istədiyini kimi qardaşlıq ruhunu hər yöndə göstərməyimiz lazımdır.

Məhərrəm ayı gəldikdə hər kəs saleh əməllərlə məşğul olmalı, saleh əməllərin sayını artırmalı, möminlər bu yeni hicri illərini təbrik etməli, oruc tutmalı və halı vəziyyəti yaxşı olanlar xeyir işlərinə daha çox əhəmiyyət vermələri, sədəqə və yardımları artırmaları gözəl olar. Məhərrəm ayı İslam nəzərində ən fəzilətli və əhəmiyyətli aylardan biridir. Hz. Peyğəmbərimiz bu aya çox önəm vermişdir. Bu ayda tutulacaq orucun dəyəri və fəziləti haqqında müxtəlif hadisələr söyləmişdir. Bi-

Tarix boyunca bəzi hadisələrin Məhərrəm ayında baş verməsi bu aya ayrı bir dəyər qazandırmaqdadır. Hz. Adəmin cənnətdən yer üzünə endirilməsi, Hz. Nuhun tufandan qurtulması və s. Bu önəmli günlərdən biri də Məhərrəm ayının onuncu günü Aşura günüdür. Lakin məhərrəmliklə bağlı hər bir möminin qəlbini sızladan bir məsələ də var ki, bu da Həzrət Peyğəmbərin ciyər parası olan nəvəsi Həzrət Hüseynin məhz aşura günündə qətlə yetirilməsidir.

rində belə buyrulur: “Ramazandan sonra nə vaxt oruc tutmamı tövsiyə edirsiniz?” deyər soruşan birinə Peyğəmbərimiz (s.ə.s): “Məhərrəm ayında oruc tut. Çünki o, Allahın ayıdır. Onda elə bir gün vardır ki, Allah o gündə bir qövmin tövbəsini qəbul etmiş və o gündə başqa bir qövmü də əfv edə bilər” buyurdu. (Tirmizi). Başqa bir hədisdə Peyğəmbərimiz: “Ramazan orucundan başqa ən fəzilətli oruc, Allahın ayı Məhərrəmdə tutulan orucdur...” (Müslim) buyuraraq bu günlərdə tutulan orucun fəzilətini açıq şəkildə bildirməkdədir. Başqa bir hədisdə də belə buyrulur: “Zilhicənin sonuncu günü ilə Məhərrəmin birinci günü oruc tutan, keçmiş ili oruca bitirib, yeni ilə oruca başlamış olur.”

Dünən əsri-sədətdə olduğu kimi, bu gün də, gələcəkdə də eyni qardaşlığa çox ehtiyacımız var. Rəbbimizin aramıza yerləşdirdiyi bu qardaşlığı heç kimin pozmasına imkan verməyək. Qardaş olmaq, bir və bərabər yaşayaq. Bir və bərabər yaşamanın zövqü və həyəcanını hamımız birlikdə dadmaq və hiss etmək. Öz təməmimiz ağılımız və vicdanımızla düşünək. Heç kim başqalarının İslamı və müsəlmanları parçalamaq, ayırmaq, araya ayrılıq salmaq kimi fikir və fitnələrinə aldanmasın. Çalışaq ki, İslamın və müsəlmanların birliyini qoruyaq. Bu gün biz müsəlman olaraq İslamın və müsəlmanların birlik və vəhdətini qoruyaq ki, bu, bütün müsəlmanlara şamil olsun. Və yenə çalışaq ki, sabah, qiyamət günü Rəbbimizin və Rasullullahın hüzuruna alnıyaçıq çıxıb bilək.

SOMALİ TƏƏSSÜRATLARI

Təyyarə ilə on iki saatlıq yolçuluqdan sonra Somalinin paytaxtı Moqadişuya catdıq. Təyyarədən ənən kimi isti hava sizi qarsalıyır. Təxminən 35 dərəcə.

Okean sahili olduğundan rütubət və isti hava hakimdir. Bizi qarşılayan insanlar da istiqanlı və gülürüzdürlər. Hava limanında dünyanın hər yerində olduğu kimi təhlükəsizlik cihazları yoxur. Elə orada da yoxluq ölkəsinə gəldiyimi anladım. Sən demə Somali dünyaya aid bir yer deyilmiş.

Kirə tutduğumuz maşınların arxasında 4-5 silahlı əsgər vardı. Bizi qorumaq üçün vəzifələndirildiklərini söylədilər. Hava limanından çıxmaq üçün səbirsizləndirdim. Elə bu vaxt böyük bir qaldırıcı texnika

gətirdilər. Hava limanının girişində yolu kəsmək üçün böyük bir beton bariyer qoyulmuşdu və qaldırıcı yolu açmaq üçün gətirilmişdi. Yola düşdük şəhərə tərəf. İlk gördüyüm mənzərə qızmar günəş altında, kürəyində yük daşıyan insanlar, ayaqyalın uşaqlar, toz və silahlardı. Zənn etdim ki, şəhərin mərkəzinə doğru vəziyyət düzələr, amma get-gedə hər şey daha da pisləşirdi. Hər tərəfdə güllə izləri, partlamış mərmilərin qəlpələrindən geriyə qalan dərin yaralar vardı. İrəlilədikcə dəhşətə düşməmək mümkün deyildi. Xarabalıqdan bir fərqi qalmamışdı Moqadişunun. Bu mənzərə qarşısında insan sanki filmin içində hiss edir özünü. Şəhərdə təzəliklə kiçik ticarət yerləri acılmağa başlayıb. Sürücümüz yanacaq doldurmaq istədiyini bildirəndə əvvəlcə zənn etdim ki, yanacaqdoldurma stansiyasına girəcəyik, amma Somalidə yanacaqdoldurma stansiyası da yoxdur. Yanacaq 5 litrlik qablarda, yolların kənarında satılır. Maşınımız saatda 10 km sürətlə irəliləyir Moqadişu kəçələrində. Asfaltdan əsər-əlamət qalmayıb. Ara küçələri kolkos basdığından elə bil illər uzununu burada insan yaşamayıb. Maşının içində bizi görən insanların gözlərində ümid işığı parıldayır. Bəyaz dərilili müsəlman qardaşları onların acılarını, dərdlərini paylaşmağa gəlmişdi çünki. Ot basmış ara küçələrdən çətinliklə keçərək bir həyəətə gəldik. Ardarda üç dəmir qapıdan keçdik. Bunlar vətəndaş müharibəsindən geriyə qalan təhlükəsizlik tədibirləriymiş. Uşaqlar başımıza toplanırlar, bizimlə danışmaq istəyirlər. Bu məhəllədə yerli bir təşkilat hər gün 1000 nəfərlik yemək bişirib paylayırmış. Biz də dəstək olsun deyə elə oradaca azərbaycanlı qardaşlarımızın əmanət etdikləri nəzir və şükür qurbanlarının bir qismini kəsdik. Somalidəki ilk günümün bitməsinə az qalmış bir otele getdik, yenə bir-birinin ardınca bağlanan dəmir qapılar və silahlı

insanlar otellərini qoruyurlar. Hava qaraldıqdan sonra küçələrdə kimsəsizlik hakim kəsilir. Hər küşənin başında insanlar barrikada quraraq səhərə qədər keşik cəkirlər.

Azərbaycanımızı Somalidə hər kəsin tanımasını ummaq doğrusu, düzgün deyil. Çünki 20 ildən bəri davam edən və təndəş müharibəsi, qıtlıq və aclıq insanları dünyadan tamamilə təcrid edib. Yerli televiziya kanalının belə olmadığı somalililərdən çox şey gözləməmək lazımdır. Bayrağımızı görənlər insanlara maraqlı görünür. Ölkəmiz haqqında məlumat almaq istəyirlər.

Sürücümüzdən bizi çadır şəhərciyinə aparmasını xahiş etdiyimdə mənə dedi ki, hər tərəf çadırlarla doludur, hamısı da bir-birindən acınacaqlı vəziyyətdədir. Quraqlıq və qıtlıq insanların Moqadişuya köçməsinə səbəb olub. Çünki az da olsa xaricdən gələn yardımlar Moqadişuda paylanır. Müharibə şərtləri Somalinin digər şəhərlərində yaşayan insanlara yardımların çatdırılmasına imkan vermir. Çadır şəhərciyi əslində tullantı brezent və sintetik kisələrdən düzəldilmiş 2 kvadratmetrlik kiçik yuvalardır. Bu çadırlarda insanlar günəşin yandırıcı şüalarından qorunurlar. Məişət alətləri yox səviyyəsindədir. Elektrik və təbii qaz olmadığına görə odun kömüründən istifadə etmək məcburiyyətində qalıblar. Piritiv vəziyyətdə kömür sobalarında yardım verilmiş qida maddələrindən yemək hazırlayırlar. Antisanitariya vəziyyətində yaşayan uşaqlar adi xəstəliklərdən ölürlər. Bu səbəbdən Somalidə orta insan ömrü 48-dir. Bizim yaşamaq üçün ehtiyac duyduğumuz şeylər Somalidə yoxdur. Çünki onlar bizim kimi yaşamırlar. Ömürləri bir qarın çörək tapa bilmək üçün çırpınmaqla keçir.

Qurban bayramı ərəfəsindəydik... Somalili uşaqların gözləri yollarda, gələcək yardımları, uzanacaq bir qardaş əlinin həsrətindəydi. Fondumuzun topladığı maddi yardımını Qurban Bayramında paylamağın daha doğru olacağını düşündük. İki min ailəlik ərzaq və qida maddələrindən ibarət

Həyatımız boyunca israf etdiyimiz çörək parçaları, saatlarca boşuna axan sular görəsən neçə somalili uşağın həyatını xilas edə bilərdi? Somalidə doğulmaq onların seçimi deyildi, amma onlara yardım edə bilmək bizim əlimizdədir.

paketlər hazırladıq. Qurban Bayramının birinci günündə həm qurbanlarımızı kəsdik, həm də ərzaq payladığımız. Beləcə somalili qardaşlarımız ikiqat bayram yaşadılar.

Həyatımız boyunca israf etdiyimiz çörək parçaları, saatlarca boşuna axan sular görəsən neçə somalili uşağın həyatını xilas edə bilərdi? Somalidə doğulmaq onların seçimi deyildi, amma onlara yardım edə bilmək bizim əlimizdədir. Yazımın sonunda Gəncliyə Yardım Fondu vasitəsilə Somaliyə yardım göndərmiş qardaş və bacılarımıza orada yaşamaq üçün mücadilə aparan insanlar adından təşəkkür edirəm.

Somalidə insanlar çox ağır vəziyyətdə yaşayırlar. Əgər buna yaşamaq demək mümkünsə...

* Gəncliyə Yardım Fondunun Qurban bayramı ərəfəsində Somaliyə ezam etdiyi əməkdaşı

İPƏKYOLU NƏŞRİYYATININ DİREKTORU ELŞƏN RZAYEV: ƏSAS MISSİYAMIZ GƏNCLƏRİN MİLLİ-MƏNƏVİ RUHDA İNKİŞAFIDIR!

İrfan jurnalı: *Elşən müəllim, İpəkyolu Nəşriyyatı bu il İrfan abunəçilərinə hansı kitabları hədiyyə edəcəkdir?*

Elşən Rzayev: Nəşriyyatımızın təsis etdiyi İrfan jurnalı 2012-ci ilin abunə kampaniyasına start vermişdir. Bildiyiniz kimi hər bir abunəçimizə müxtəlif kitablar hədiyyə etmək artıq ənənəvi hal almışdır. Bu il də ənənəmizə sadıq qalaraq abunəçilərimizə 3 yeni kitab hədiyyə etmək qərarına gəlmişik: “Tam Səhih-Buxari”, “İslam Qəhrəmanları”, “Dualar və Surələr”. İnanırıq ki, hər il olduğu kimi builki hədiyyələrimiz də abunəçilərimizin ürəyincə olacaqdır.

İrfan jurnalı: *Elə isə qısaca olaraq kitabları tanıdardınız mümkünsə!*

Elşən Rzayev: Bildiyiniz kimi hədislər İslam dininin iki əsas qaynağından biridir. Nəzərə alsaq ki, Buxari həzrətləri hədis elmində artıq bir marka halına gəlmişdir və bu gün İslam cəmiyyətinin böyük əksəriyyəti hədis sahəsində ilk mənbə kimi məhz Buxarinin rəvayət etdiyi hədislərə istinad edirlər, biz də üç kitabdan biri kimi dəyərli abunəçilərimizə bu hədislər toplusunu hədiyyə etmək qərarına gəldik. Doğrudur, bu toplu bir neçə cilddən ibarət olacaqdır. Ancaq biz başlanğıc üçün

“Tam Səhih-Buxari” adlı kitabın birinci cildini hədiyyə olaraq verəcəyik. Hər halda jurnalın bu sayında kitabı hazırlayan tanınmış ilahiyyatçı Arif Həşimov özü kitab haqda ətraflı məlumat verəcəkdir.

İkinci hədiyyə kitabımız olan “İslam Qəhrəmanları” kitabı isə İslam dininin günümüzdə qədər gəlib çıxması üçün böyük fədakarlıqlar göstərən müsəlman şəxsiyyətlərin həyatlarından və onların qəhrəmanlıq salnaməsindən bəhs edir. İnanırıq ki, bu mübarək insanların həyatları ilə tanış olan hər bir oxucu bir anlıq da olsa onlarla həmhəl olacaq və şübhəsiz ki, daxili aləmləri o şəxsiyyətlərin feyzi ilə nurlanacaqdır. Bu gün torpaqlarımızın iyirmi faizinin işğal altında olduğunu nəzərə alsaq, bizim hər zamankından daha çox igidlik və qəhrəmanlıq salnamələri ilə tanış olmağımıza ehtiyac var. Jurnalımızın əsas missiyası da vətəninə, dövlətinə, bayrağına, dininə, milli-mənəvi dəyərlərinə sadıq olan şüurlu gənc nəslin yetişməsinə dəstək olmaqdır. Elə buna görə də məhz biz ikinci hədiyyə kitab olaraq “İslam Qəhrəmanları”nı seçdik.

Üçüncü hədiyyə kitabımız isə “Dualar və Surələr” kitabıdır. Kitabda Peyğəmbərimizin gündəlik duaları, Qurani-Kərimdə keçən müxtəlif dua ayələri və Qurani-Kərimdən bir neçə surə yer alır. Dua insanda doğuşdan var olan bir hissidir. Hər insan həyatının hər bir anında Allaha sığınma və Ondan yardım istəmə ehtiyacı hiss edər və dua edər. İnsanın həyatındakı ən dəyərli an Uca Allaha yönəldiyi və Onunla baş-baş qaldığı zamanlardır. Allah ilə baş-baş qalmanın ən gözəl vasitəsi isə duadır. Ümid edirik ki, dəyərli abunəçilərimizin ömrü bu kitabdakı dualarla daha da bərəkətlənəcəkdir.

Müdrıklərdən öyüdlər

Bir elm öyrəndiyin və bir hədis eşitdiyən zaman onunla əməl et ki, bilib əməl etməyənlərdən olmayasan.

Bir istək və duanız olarsa, onu Allahdan qeyrisindən istəməyin ki, bu iqiət şirk olmasın.

Təvazö və sakitliklə döyülən qapı açılır və boynubükük olan içəri dəvət edilir.

Özündən razı və ədəbdən yoxsul olanlar heç bir qəlb qapısından içəri alınmaz.

Allah-Təala ruzimizə zamin olduğu halda biz hiyləkarlıq edirik. Halbuki cənnətə girməyimizə heç kim zamin olmadığı halda özümüzü cənnətlik kimi aparırıq.

Həsəd, təkəbbür və yalan bəndənin hüzeni-ilahidən qovulmasına səbəb olur.

Ölümü özündən uzaq bilməzsən təkəbbürdən, hesaba çəkiləcəyinə mütləq surətdə inana bilsən, yalan danışmaqdan qurtula bilərsən.

Alimlərin nicatı bildiyi ilə əməli, həlakı isə əməli tərək etməsidir.

“Qiyamət günündə insanların ən şiddətli əzaba düşər olanları elmi ilə əməl etməyənlərdir.” (Hədisi-Şərif)

Dünyada əbədi qala bilməyəcəyini bildiyi halda ona dörd əllə sarılmaq cahillikdir.

Nədənsə zarafatlarımız peşmançılıqdan əmin olan insanların zarafatları kimi rahat, əyləncələrimiz qiyaməti eşitməmiş insanların əyləncəsi qədər ölçüsüzdür.

Başqalarını xor görmək xüsusunda dilinə sahib ol. Çünki sən onların dilinə düşməkdən qurtula bilməzsən.

Nəfsinin hesabından qafil və onun xoşladığı şeylərin əsiri olma.

Yaxşılıq etməyi, edə bilməsən də yaxşı danışmağı vərdis et.

İslam kəlməsindən ayrılma! O kəlmə ***Lə iləhə illəllah***dır.

“Mənim və məndən əvvəlki peyğəmbərlərin dediyi sözlərin ən üstünü Lə iləhə illəllahdır.” (Hədisi-Şərif)

Lə iləhə illəllah deyənlərə düşmən olmaqdan çəkin.

Hər kim olursa olsun əgər Allah sənə düşmən olaraq göstərib tanıtmamışdırsa, onu düşmən qəbul etmə.

Dünyalıq üçün Allahdan başqası səni qul etməsin. Çünki sən ancaq səni qul olaraq qəbul edən Allahın qulusan.

TAM SƏHİH BUXARİ kitabını Azərbaycan dilinə tərcümə edən ilahiyyatçı ARİF HƏŞİMOV:

Hədis ən qısa izahıyla “İslam Mədəniyyəti” deməkdir.

İrfan jurnalı: *Hədis və sünnənin İslam dinindəki yeri nədir?*

Arif Həşimov: Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) sözləri, kəlamları kimi bilinən hədis termini qısa izahıyla Peyğəmbərə (s.ə.s) aid söz, fikir, əməl və davranışları ifadə edir. Hədis insanlara ixtilaf etdikləri mövzularda aydınlıq gətirən, bu cəhətdən onlar üçün hidayət və rəhmət mənbəyi olan Qurani-Kərimin özünə nazil olduğu bir Peyğəmbər sözü olması baxımından ali dəyər daşımaqdadır. Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) insanlar içərisindəki ali mövqeyinə, verdiyi hökmlərin hüquqi bir dəyərinin olmasına işarə edən ayələr onun hədislərinin Qurandan sonra ikinci əsas mənbə kimi müraciət olunan məxəz olduğunu bəyan edir:

“Həqiqətən, Allahın Rəsulu Allaha, qiyamət gününə ümid bəsləyənlər (Allahdan, qiyamət günündən qorxanlar) və Allahı çox zikr edənlər üçün gözəl örnəkdir!” (Əhzab, 33/21)

“Peyğəmbərə itaət edən kimsə, şübhəsiz ki, Allaha itaət etmiş olur ...” (Nisa, 4/80)

“Kim mənim sünnəmdən (həyat tərzimdən) üz çevirsə, məndən deyildir” (Buxari, Nikah 1; Müslim, Nikah 5).

Məsələn, Qurani-Kərim namaz qılmağı əmr etməklə kifayətlənir. Namazın qılınma keyfiyyətinin müfəssəl bəyanını isə Hz. Peyğəmbərə (s.ə.s) həvalə edir. Bu cür nümunələrin sayını çoxaltmaq olar...

Bu səbəbdən səhabələr Allah ilə daim mənəvi əlaqədə olan Hz. Peyğəmbərə (s.ə.s) səmimiyyətlə iman gətirib bağlandıklarına görə, onun hər bir söz və əməlini böyük diqqət və həssasiyyətlə hafizələrinə nəqş edirdilər. Yazıb-oxumağı bilənlər isə hədisləri həm əzbərləyir, həm də yazırdılar. Məhz ilk dövrdən başlayaraq dini hökm və məlumatların qeydə alınması faktı, digər dinlərdən fəqli olaraq İslam dininin sistemləşərək günümüzdə qədər təhrifə məruz qalmaqdan qorumuşdur. Ravi tərəfindən edilmiş hədis nəqlindən əvvəl onun sənədinin – ravilərin sadalınması, hədis elmi fəaliyyətlərinin və tərcümə-hallarının araşdırılması – qeyd olunması insanlıq tarixində sadəcə müsəlmanlara məxsusdur. Bu fakt isə doğru, dəqiq informasiya təminatının əsas rüknüdür. Veriləcək hər hansı bir hökmün ədalətli, sanballı və dəqiq olması əsaslandığı fikrin səhihlik və mötəbərliyi ilə birbaşa əlaqəlidir.

İrfan jurnalı: Bilirik ki, hədis sahəsində yazılmış bir çox əsər var. Bəs nə üçün məhz Buxariyə müraciət etdiniz?

Arif Həşimov: Hədis sahəsində qələmə alınmış əsərlər İslamın Hz. Peyğəmbər –səllallahu əleyhi və səlləm- timsalında yaşamış izahatı, təfsiri və yazıya keçirilmiş xəzinədir. Bunlardan biri də Əbu Abdullah Muhəmməd bin Əbülhəsən İsmayıl Buxarinin “**əl-Cami əs-Sahih**” yəni Səhih-Buxari əsəridir. Əsərin tam adı belədir: “**əl-Cami əs-Sahih əl-Müsnəd min Hədisi Rəsulillahi -Sallallahu Əleyhi və Səlləm- və Sünənihi və Əyyamihi.**” Bu kitab İslam dünyasında, hədis ədəbiyyatı sahəsində mötəbər mənbələrdən biridir. Vətənimizdə də oxucular tərəfindən həmin əsərə olan araşdırma və mütalihə istəyini müşahidə edib orijinal mətnindən ana dilimizə tərcümə etmək qərarına gəldik. Ümid edirik ki, xalqımıza mənəvi dəyərlərinin qorunması yolunda bir hədiyyə olmuşdur.

Deyə bilərik ki, hədis-sünnə ən qısa və ümumi izahıyla “İslam Mədəniyyəti” deməkdir. Bidət isə İslam mədəniyyətinə tərs düşən, onda yeri olmayan, lakin ondanmış kimi görülməyə və göstərilməyə çalışılan yad ünsür deməkdir. Müxtəlif qitə və ölkələrdə yaşayan müsəlmanlar arasında əsrlər boyu görülən ortaq dəyərlər, bənzərliklər sünnənin bəhrəsidir. Müsəlmanlar sünnə ilə vardır, onunla kimliyini qoruyur. Fəsad sünnədən ayrılmaqla başlayar.

İrfan jurnalı: Bir az da kitabın hazırlanması və ərsəyə gəlməsi barədə danışmaq mümkünsə!

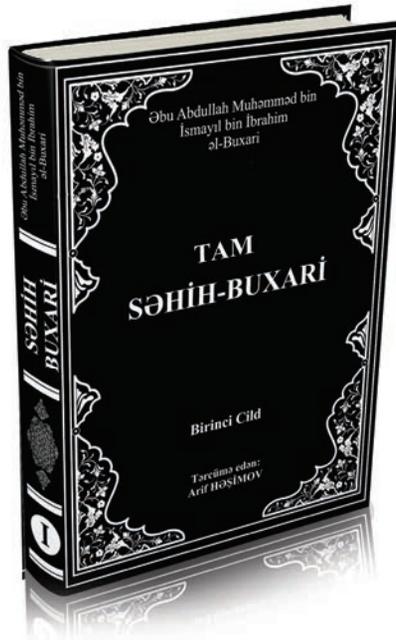
Arif Həşimov: Oxuculara təqdim olunan əsərin orijinal mətni İmam Şəhabəddin Əbülabbas Əhməd bin Muhəmməd Qastalaninin Səhih-Buxari üzərinə yazdığı İrşad əs-Sari Şərhi Səhih əl-Buxari kitabından alınmışdır. Qeyd olunan əsərdə müəllif əvvəlcə İmam Buxarinin mətnini olduğu kimi

qeyd etdikdən sonra, şərh etməyə başlayır. Belə ki, o, mətnə yer alan mürəkkəb kəlmələrin mənasına açıqlıq gətirdikdən sonra, mürəkkəb cümlələrin qrammatik təhlilini verir, hədisi nəql edən ravinin qısa tərcümeyi-halını yazır. Ardınca da fiqhi məktəblərin alimlərinin hədis barəsində mövcud olan rəylərini sadalayır.

Bundan əlavə biz tərcümə edərkən yol verə biləcəyimiz xətalara minimuma endirmək məqsədilə Buxarinin digər şərhləri ilə yanaşı Türk dilində məşr olunmuş

tərcümələrə də müraciət etdik. Yeri gəldikcə Azərbaycan klassiklərindən də misallar verərək mövzuların şərh olunmasına çalışdıq. Hələ ki, oxuculara kitabın birinci cildini təqdim edirik. Növbəti cildlər üzərində tərcümə işləri davam etməkdədir.

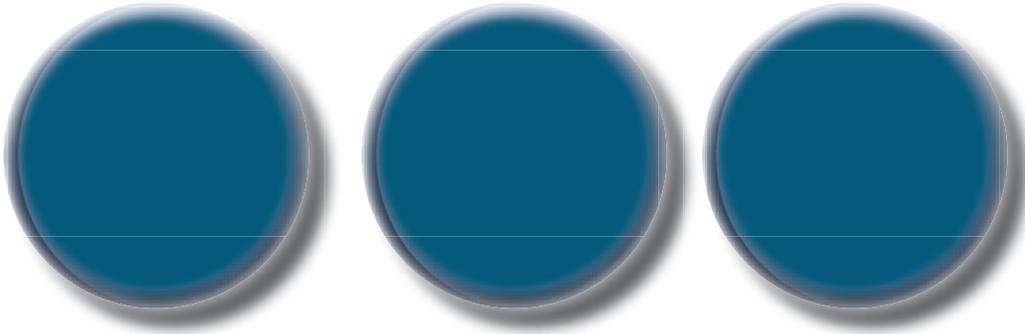
Yaranmış fürsətdən istifadə edərək kitabın hazırlanmasında göstərdikləri mədi-mənəvi dəstəyə görə, Gəncliyə Yardım Fondunun prezidenti cənab Ahmet Tecim bəyə və İpəkyolu Nəşriyyatının əməkdaşlarına öz minnətdarlığımı bildirirəm.

NÖQTƏ, NÖQTƏ VƏ NÖQTƏ

Özünü nöqtə qədər əhəmiyyətsiz hiss etdiyində, dönüb arxana bax; bəlkə çox əhəmiyyətli bir cümlənin sonundasın.

Çox dəyər verdiyim bu ifadə ilə başlamaq istədim sözlərimə. Hər zaman cümləyə dəyər verib sonundakı nöqtəyə fikir vermədiyimiz üçün.

Nöqtələr bizim fikirləşdiyimiz kimi adi bir durğu işarəsi deyil əslində. Onların da özlərinə xas dilləri var. Onlar da öz dillərində danışır. Bəzən bir sözdən və ya cümlədən də daha çox şey ifadə edər nöqtələr anlayana.

Sözlər bitib tükəndiyi zaman nöqtə qoyulur. Bəzən bu nöqtəni qoymaq belə, olduqca çətin gəlir insana. Bir şeyi, bəlkə də hər şeyi bitirmək kimi. Bəzən də bu nöqtənin qoyulması insanı rahatladır, ona digər cümlələr qurmaqda yardımçı olur. Nöqtə sondur, amma digər başlanğıqlara yol açan sonluqdur.

Sözlər kiməsə ünvanlandıqda, kiməsə deyildikdə iki nöqtə qoyulur. Həsrətlə gözləyir insan qarşısındakının nə demək istədiyini, onun dodağından hansı kəlmənin çıxacağını. Çox taleyüklü, insan həyatını dəyişən bir kəlmə olduğunda o nöqtənin tez qoyulmasını arzulayırsan. Bəzən də bu gözəl anları elə nöqtədəcə dondurmaq istəyir insan.

Amma buna nə ixtiyarımız, nə də qüdrətimiz çatır. Deməli nöqtələr anları saxlamağa qadir olduğu halda biz buna acız.

Fikirlər, düşüncələr kilidləndikdə, sözlər aciz qaldıqda üç nöqtə qoyulur. Bəzən ardıcıl düzölmüş bu nöqtələr çox şey ifadə

edir, daha təsirli olur. Çox gərgin anların yaşanacağına və ya əksinə olduqca xoş bir hadisədən dolayı mənəvi rahatlıq ifadə edir. Həqiqətdə isə üç nöqtə; sevgidir. Hər nöqtə gizli bir ahdır. Sevirəm deyə qışqıra bilməməkdir. Boğazda düyünlənən iki cüt sözdür. Dilin lal, könlün susduğu andır. Gözlərdən süzülə bilməyən iki damla göz yaşdır. Hiss edilən, fəqət heç cür yazıla bilməyəndir. Kəlmələrin qifayətsiz qaldığı andır. Üç nöqtə; həyatdır. Hüznüylə, sevinciylə. Üç nöqtə; bitməyəndir. Bitə bilməyəndir. Üç nöqtə; ölümdür. İçində sonsuzluğu bağlayan sondur. Üç nöqtə; dünyanın gözəlliklərinə qibtə, sabaha duyulan həsrətdir. Keçmişlə gələcək arasında qurulan körpüdür üç nöqtə, üzərindən bu günün keçdiyi. Üç nöqtə; bir an durmaqdır. Bir nəfəslik fasilədir. Bəzən qorxudur, həyəcandır. Bütün duyğuların içində sığınacaq tapmaqdır.

Nöqtələrin sayının çoxluğu susqunluğa işarədir. Ürək dayananda da ömrün son nöqtələri olaraq sonsuz nöqtələrin ekranında görüldüyü kimi. Bir nöqtədən başlayan həyatın nəbzini bir nöqtədə də bitir göz görə görə.

Hələ bir də suallara, nidalara baxın! Onların belə nöqtələri var. Nöqtəsiz onların da bir mənası olmaz və onlar da heç nə ifadə etməzdi. Bitməyib yarım qalan nöqtəsiz cümlələr kimi. Kaş, bütün nöqtələr həyəcandan qoyulaydı. Sevinc təlaşını ifadə edərkən söz tapmadığımız zaman. Daxilən xoşbəxt olub xoşbəxtliyimizi səmələrə həkk etmək istədiyimizdə. Sadəcə bir nöqtə, yüz cümlənin həyəcanına bərabər.

Hər birimiz yumuq-yumuq əllərlə başladıq bu həyata. İki nöqtə üst üstə (:) qoyuldu yaşayacağlarımız üçün. Günlər günləri qovdu, aylar aylara əl uzatdı, illər bağladı ayları bir-birinə zaman bu günlərə çatdı. Nə xoşbəxt ki, sevənlərimiz oldu, nə xoşbəxt ki, sevdiklərimiz oldu.

Sözlər bitib tükəndiyi zaman nöqtə qoyulur. Bəzən bu nöqtəni qoymağa belə, olduqca çətin gəlir insana. Bir şeyi, bəlkə də hər şeyi bitirmək kimi.

Bəzən də bu nöqtənin qoyulması insanı rahatladır, ona digər cümlələr qurmaqda yardımçı olur. Nöqtə sonudur, amma digər başlanğıclara yol açan sonluqdur.

Sevgilərlə dolu keçdi həyatımız, doya bilmədik. Bəzən buludlar qışqandılar saf sevgilərimizi, bəzən yağışlar diqqət etdilər göz yaşlarımıza, bəzən günəş bizim qədər isti gülə bilmədiyini düşündü dünyaya, bəzən quşlar uçmağı bacarmadıqlarını anladılar.

Bəzən hüzn gəldi üzümüzə, amma təbəssümlərə buraxdı yenə hər şeyi. Ürəyimiz hərdənbir ağlasa da utandı sevgi mənbələrinin yanında axıtmağa yaşlarını.

Bəzən sual işarəsi (?) qoyduq anlaya bilmədiklərimizə, bəzən bir şeylər izah etmək istəyərcəsinə nida (!).

Artıq yaşadığımız ilin nöqtəsini qoymağa hazırlaşırıq bu günlərdə. Yeni bir ilin başlanğıcı üçün. Hər ay sizinlə görüşə gələn yazılarımıza nöqtə qoymağa çalışırıq artıq. Hər şeyi birdəfəlik bitirmək üçün yox, daha yaxşı yazılarla yeni ildə görüşünüzə gələ bilmək üçün qoyuruq bu nöqtəni.

Etiraf etməliyəm ki, sizlərdən heç ayrılmamaq üçün yazacağlarıma bir vergül (,) qoymaq keçdi içimdən. Ancaq yenə də sona bir nöqtə (.) qaldı. Gözəl şairimiz Əli Kərimlinin dediyi kimi:

Bu mən, bu o, bu da sən,
de görək nə deyirsən!
amma yaxşı fikir ver bu iki məhəbbətə.
daha heç nə demirəm.
nöqtə, nöqtə və nöqtə.

İDEAL GƏNCLİYƏ

Hər bir gənc ideallarıyla yaşayır və bu idealları reallığa çevirmək Onun həyat fəlsəfəsi olur. İdeal gənc olmaq təqdirəlayiq bir keyfiyyət məsələsidir.

Lakin əsas məsələ unudulur...

Həyat fəlsəfəsi halına gətirdyin və uğrunda ömrünü tükətdiyin bu ideal həqiqətən idealdır mı?

Buna dəyər, ya yox?!

HƏ! Cavab bu cürdürsə, onda yola davam. Allah yol versin, istiqamətdən ayrımasın, daim etsin!

YOX! Əgər cavab bu cürdürsə, deməli, biz çox şey itirmişik, itiririk və ya itirə bilərik.

Bu, həqiqətdə belədir. Özlüyümüzdə bunu qəbul etməyə bilərik. Bəzən isə bu, bizə görə belə sayılır. Necə? Bizim üçün getdiyimiz yolun uzun olduğunu zənn etməyimiz, geri dönmək üçün çox şeydən əl çəkmək, bir çox şeyi itirmək qorxusu və həqiqi mənada fədakar olmaq. Bu ki-

mi amillər bizi bu addımı atmaqdan çəkindirir. Nəticədə əldə edəcəklərimizi də itirmiş oluruq. Artıq gecdir! Geriyə yol yoxdur! və s. kimi düşüncələr ideal olmaq istəyən bir gəncə qətiyyənlə üst-üstə düşməyən bir düşüncənin məhsuludur. Ancaq əksinə, bu gün itirdiklərimizə görə təəssüflənmək yerinə, gələcəkdə əldə edəcəklərimiz ümidiylə geri dönmək və gecikməmək! Doğru olan budur. Gələcəyinə ümidlə baxan hər bir gənc üçün bu bir düsturdur.

Ancaq son illərdə pozitivist düşüncə, insanı imandan və axirət düşüncəsindən uzaqlaşdırmaqdadır. Bu gün bir çox dəyər mühakiməsi dəyişməkdə və əxlaqi eroziya baş verməkdədir. Dünyəviləşən insanın əlindən tutmaq, Rəbbiylə tanışdırmaq və yenidən axirət düşüncəsini ona aşılamaq lazımdır. Hər cür pis əməlin əsasında imansızlıq sirri yatmaqdadır. İmandan məhrum insanlar daha rahat və tez mənfəət əməllərə qurşanmaqda, günah iş-

lēməkdə və fərqudə belə olmadan ucumun kənarında gəzən bir uşaq kimi ömür sürməkdədirlər. Dünyəviləşmə və materialist ruhsuz düşüncə get-gədə hakim bir düşüncəyə çevrilir və insanı sadəcə zövq arxasınca qaçan bir canlı halına gətirir. Halbuki nəfsani, yəni sadəcə maddi olan ehtiyacların qarşılınması üçün yaşanacaq bir həyat insan deyilən müqəddəs bir varlığın ana qayəsi və əsas həyat məqsədi ola bilməz və şübhəsiz ki, deyil də. Deməli, belə deyilsə bu cür yaşamaq insan üçün ideal bir həyat sayılmamalıdır. Bu, onun rifah dolu bir ömür sürməsi üçün lazım olan bir həyat fəlsəfəsi də saya bilməz. İmansızlıq özlüyündə bir fəlsəfə ola bilər. Ancaq bir həyat fəlsəfəsi ola bilməz və olmamalıdır. Təəssüf ki, bu gün bəzi gənclər satanizm və ateizm kimi mənfi cərəyanların təsiri altına düşməkdə, bu yolda rifah, nəfsani və mənəvi doyum axtarmaqda, nəticədə mənəvi boşluqla dolu bir həyat yaşamaqdadırlar.

Bugünkü gəncliyimizdə **ideal** yoxdur. Çünki populist düşüncə gəncləri ideal-sız yetişdirməkdədir. Ancaq gənclərin və gəncliyimizin ideal bir səviyyədə yetişməsi üçün "İDEAL"a sahib olmaları mütləqdir. Əks təqdirdə idealsız və ideal olmayan bir gənclikdən müsbət olan nəticə gözləmək doğru sayılmaz. Getdiyi yolu haqq olmayan kimsə haqq olduğunu necə iddia edə bilər? Həqiqətdə bu fəlsəfi cərəyanlar: Onun əsassız və boş olduğunu bilən, lakin bu cərəyanlardan ümumi məqsədləri üçün istifadə edən, insanlığa və onun göz bəbəyi sayılan gəncliyə nə bir fərd kimi, nə toplum kimi, nə də cəmiyyət kimi dəyər verməyən və yalnız öz məqsədlərinə xidmət üçün bu cərəyanlardan istifadə edən bir sıra imperalist düşüncə sahiblərinin məhsuludur. Əgər bu gün ideal kimi saydığın dəyərsiz dəyərlər - satanizm, ateizm, deizm və s. kimi cərəyanlar bizi öz kökümüzdən qo-

parırsa, bizi həqiqi mənəvi sevən və dəyər verən insanlardan uzaqlaşdırırsa, insanlığımızdan, mənəvi həssaslığımızdan və bu kimi fitri dəyərlərimizdən məhrum edirsə deməli, bu cərəyan, bu fəlsəfə ideal sayıla bilməz. Əgər ideal olmayan bir fəlsəfənin və ya cərəyanın daşıyıcısı olacaqsansa, deməli, sən də ideal olmayacaqsan. Unutmayaq ki, əsas məqsəd mütləq ideal olmaq deyil, ideal yolda olmaqdır. Ən əsası isə bütün bunlarla yanaşı bizi yoxdan var edən və ən ideal bir qayə uğrunda bizi bu sınaq dünyasında Onun razılığı üçün qulluq missiyasıyla vəzifələndirən və nəticədə ən gözəl şəkildə mükafatlandırılan Allahdan məhrum edirsə, Ondən uzaqlaşdırırsa, Onun razılığından məhrum edirsə?!

Bəs onda?...

Bu xüsrana dəyərmə?

Yox! Bəs çıxış yolu nədir? Hər şeyi ehtiva edən tək yolda, Onun yolunda olmaq, şərfənlənmək... İslamla, imanla...

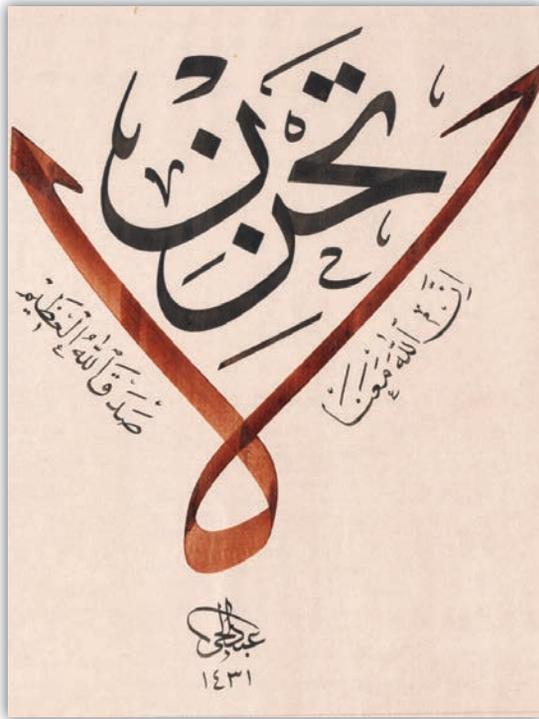
Onun yolunda olmaqla hər şeyi əldə etmək, aləmlərə rəhmət olaraq göndərdiyi Şəfqət Peygəmbərini (s.ə.s)-i ideal seçmək, onun kimi yaşamağa, onun kimi olmağa çalışmaq, ən azı bu yolda olmaq, atdığımız hər addımın bizi Rəbbimizə bir az daha yaxınlaşdırdığını bilmək, hiss etmək, yaşamaq... Onun qatında yeganə din olan İslam üzrə və Onun sevdiyi insan profiline, müsəlman şəxsiyyətinə sahib olaraq yaşamaq və...

Biz müsəlman bir gəncik. Adımızın haqqı nədirsə onu vermək, o yolda olmaq bizim məqsədimiz və idealımız olmalıdır. Ya tamamilə ideal olan bu yolda ideal bir şəkildə yaşayacaq və ideal olmağa çalışacağıq, ya da ideal olmaq sevdəsindən vaz keçəcəyik...

Gənc olmaq gözəldir! Ancaq Allahın sevəcəyi ideal bir gənc olmaq ən gözəlidir!!!

Bu cür bir qayə, bu cür bir İDEAL naminə...

AXİRƏT RƏHBƏRİ

Uca Allah Qurani-Kərimdə belə buyurur:

“(Ey möminlər!) Əgər siz ona (Peyğəmbərə) kömək etməsəniz, Allah ona kömək göstərmiş olar. Necə ki, kafirlər onu (Məkkədən) iki nəfərdən biri (ikinin ikincisi) olaraq çıxartdıqları, hər ikisi mağarada olduğu və öz dostuna (Əbu Bəkrə): “Qəm yemə, Allah bizimlədir!” –dediyi zaman (göstərmişdi). O vaxt Allah ona bir arxaylıq (rahatlıq) nazil etmiş, onu sizin görmədiyiniz (mələklərdən ibarət) əsgərlərlə müdafiə etmiş, kafirlərin sözünü alçaltmışdı. Yalnız Allahın sözü (kəlmeyi-şəhadət) ucadır. Allah yenilməz qüvvət, hikmət sahibidir!” (ət-Tövbə, 40)

Ayeyi-kərimədə bəhs edilən şərəfli insan övladlarının ilahi hökmlərin yer üzərində təşəkkül tapması uğrunda apardıqları mücadilənin həqiqətini anlamaqla, onu yaşamaqla və yaşatmaqla istiqamətində böyük prob-

lemlər müşahidə edilən bəşəri münasibətləri ilahi istək qanunları ilə səsləşən məcraya yönəltmək mümkündür. Bu mümkünlüyü özlərinin ibrətli həyat salnamələri ilə sübuta yetirmiş olan Hz. Məhəmməd (s.ə.s) və onun şərəfli səhabələri hər birimizə örnək olmağa ən layiqli misaldır. Səhabə dövrünün ən görkəmli nümayəndələrindən olan Əbu Bəkr əs-Siddiq həzrətlərinin İslamiyyətin qəlblərdə zəfər çalmasına yönələn fəaliyyətini izləməklə səhabə qətiyyətinin dərinliyinə nüfuz etmək olar. Hz. Əbu Bəkrin, son peyğəmbərin həyatla əbədi vidalaşmasından sonra Allah Rəsuluna hədsiz sevgi ilə bağlanmış qəlbləri ilahi vəhyin həqiqətinə səsləyərək öz ardınca aparması və Peyğəmbərdən sonrakı dövrlərdə İslam dininin ehtişamını qoruyub saxlama yolundakı əvəzsiz xidmətləri bu gün də hər bir müsəlmanın həyatında mənəvi intibah qapılarını aralayır:

“Rəsulullah (s.ə.s) vəfat etdikdə Əbu Bəkr Mədinənin kənar məhəlləsindəki evində idi. Acı xəbərin təsiri ilə özünü ora yetirən Əbu Bəkr ağzını Rəsulullahın alınına qoyaraq: “Atam, anam sənə fəda olsun!” sədalari altında onu öpüslərə qər qətməyə başladı. Otaqdan çıxdıqda Hz. Ömər yanında keçirdi. Hz. Ömər (r.a) bu əsnada: “Vallahi, Rəsulullah ölmədi, münafıqlar öldürmədikcə də ölməyəcək!” deyirdi. Münafıqlar da Rəsulullahın vəfatına sevinmiş və başlarını dik tutaraq yeriməyə başlamışdılar. Hz. Əbu Bəkr Hz. Ömər bu halına biganə qalmayaraq ona belə dedi: “Öz halına acı, Rəsulullah vəfat etdi. Uca Allahın: “(Ya Peyğəmbər!) Şübhəsiz ki, sən də öləcəksən, onlar da öləcəklər!” (Zumər, 30), “(Ya Rəsulum!) Səndən əvvəl də (dünyada) heç bir bəşərə əbədiyyət (ölməzlik) vermədik. Belə olduğu təqdirdə, sən ölsən, onlar dirimi qalacaqlar?!” (Ənbiya, 34) buyurduğunu eşitmədinmi?” Əbu Bəkr daha sonra minbərə

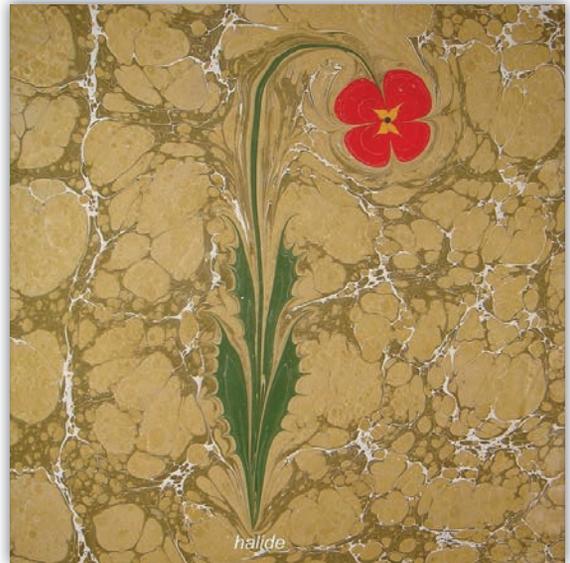
çıxdı. Allaha həmd və sənadan sonra bunları söylədi: “Ey insanlar! Əgər Məhəmməd (s.ə.s) sizin qulluq etdiyiniz ilahınız idisə, artıq bu ilahınız ölmüşdür. Ancaq ilahınız möhtəşəmliklərin sahibidirsə, O, ölməzdir!” dedi və bu ayəni oxudu: **“Məhəmməd ancaq bir peyğəmbərdir. Ondan əvvəl də peyğəmbərlər gəlib-getmişlər. Əgər o, ölsə və ya öldürülsə, siz gerimi dönəcəksiniz? (Dininizdən dönəcək və ya döyüşdən qaçaqsınız?) Halbuki geri dönmən şəxs Allaha heç bir zərər yetirməz. Lakin Allah şükür edənlərə mükafat verir.”** (Ali İmran, 144) Soonra minbərdən endi. Möminlər buna sevinərək rahatlıq tapdılar. Münafıqları isə kədər bürüdü.” (Heysəmi, Məcməüz-Zəvaid 9/38)

Peyğəmbər təbliğini olduğu kimi anlama istiqamətində Uca Allahın xüsusi bir lütfünə layiq görülən Hz. Əbu Bəkrin bir şəxsiyyət olaraq İslam tarixinin ən ağır dövründə göstərdiyi xidmətin əhəmiyyətini dərk etməyə və onu əldə rəhbər tutmağa yönəlmiş bütün fəaliyyətlərə zamanımızda böyük ehtiyac duyulur. Rəsulullahın (s.ə.s): “Ey insanlar! Hər hansı bir möminin başına bir müsibət gəldikdə məni itirməsini düşünsün və özünü təsəlli etsin. Çünki ümmətimdən heç bir kimsənin başına məni itirməkdən daha böyük bir müsibət gəlməyəcək.” (Beyhəqi, Şuabul-İman) deyə buyurduğu reallığı yaşama məcburiyyətində qalan və Peyğəmbərlərin böyük bir heyranlıqla ilahi dərgahdakı üstünlükləri səbəbi ilə qibtə etdikləri şanlı səhabə toplumu inanılmaz bir sıxıntı və çəşqinlik burulğanında silkələnərkən Allah-Təala Əbu Bəkr adlı möhtəşəm bir təcəllisi ilə onların imdadına yetişdi. Əbu Bəkrin (r.a) dünya işlərində səriştəli bir xəlifə və ən əsası axirət işlərində əvəzedilməz bir rəhbər olaraq Məhəmməd ümməti üzərində yarpaq kimi titrəməsi müsəlman cəmiyyətinin və İslam dininin növbəti uğurlarına yardım etdi. Rəsulullah (s.ə.s) Hz. Əbu Bəkrdən “Nəyi düşünürsən?” deyə soruşduqda o: “Ya Rəsulallah! Vücudumun bütün cəhənnəmi tutacaq qədər genişlənməsini və bu surətlə də Uca Allahın Məhəmməd ümmətini bu atəşdə yandırmamasını düşünürəm.” deyə

cavab vermişdi. Belə bir insanı Məhəmməd ümmətinə dünya və axirət işlərində rəhbər etmiş Uca Allaha şükürümüz nə qədər azdır. Rəsulullahın və onun şanlı səhabəsinin qiymətsiz bir nemət olaraq Rəbbimizin izni ilə qəlblərimizə verdiyi iman həyəcanının yalnız onların və bu gün də onların izi ilə gedən axirət rəhbərlərinin ilahi ehtişam qarşısındakı əxlaqı ilə əxlaqlanmaqla dəyər qazanacağı hər birimizə gün kimi aydın olan bir həqiqətdir. Hz. Əbu Bəkrin axirət rəhbəri kimi imandan əhsana doğru gedən ən etibarlı yolun xəritəsini çəkən və onunla əməl etməyə sövq edən bir bəşər olduğu, ölümündən sonra söylənən bu cümlələrdə öz təsdiqini tapmışdır: Əmirəlmöminin Hz. Ömər belə demişdi:

“Allah sənə rəhmət etsin, ey Əbu Bəkr! Arxada qalanlara yaşaması nə qədər də çətin olan bir həyat qoyub getdin.” (İbn Sad Tabatut -kubra, 3/196)

Ölüm xəbəri ilə gözyaşlarına təslim olan Əmirəlmöminin Hz. Əli bu etirafdan özünü saxlaya bilməmişdi: “Allah sənə mərhəmət etsin, ya Əbu Bəkr! Sən insanların İslam yönüylə ən öndə olanı, iman yöyüylə ən mükəmməli, Allahdan ən çox qorxanı, yük etibar ilə də ən ağırının altına girəni idin. Rəsulullahın izində yürümə məsələsində səndən daha həssas, dostları barədə səndən daha anlayışlı kimsə ola bilməz.” (Heysəmi, Məcməüz-Zəvaid, 9/48)

HƏZRƏT MÖVLANADAN HİKMƏTLƏR

(Bu yazı Hz. Mövlananın Şəbi-Arusunun ildönümünə həsr olunur.)

Mövlana həzrətləri buyurur:

“Uşaqlar oyun oynayarkən dükan düzəldib, öz aralarında yalandan alış-veriş edərlər, lakin heç bir qazancları olmaz, sadəcə vaxt keçirərlər. Oyun olsun deyər, dükan açan uşaq axşam evə ac gedər. Bu dünya da o uşaqların oyun yeri kimidir.”

[Əbu Bəkr Şibli bir gün yolda gedərkən tapdıqları bir qoz üçün dalaşan iki uşaq görür. Şibli bu qozu onlardan alıb:

“-Bir az səbir edin, bu qozu ikinizin arasında bölüşdürüm!..” deyir.

Sonra qozun qabığını qırır, ama içi boş çıxır. Tam o əsnada:

İnsan fani həyat yuxusundan əcəl xəbərdarlığıyla oyandığı zaman onun nə qədər qısa, keçici və boş olduğunu anlayacaqdır. Bu fani aləmdə bir heç uğruna dözdüyü məşəqqətlər üçün peşman olacaq. Qəbirdə peşman olunacaq şeylər üçün dünyada insanların bir-birlərini yemələri necə də acınacaqlı bir aldanışdır!..]

“-Əgər həqiqətən pay bölüb qismət verən bir adamsansa, indi bunu aralarında bölüşdür!” deyər bir səs eşidildi. Şibli utandı və bu sözləri dedi:

“-Bütün bu qovğa içiboş bir qoz və quru bir «heç» üçünmüş!..” (Attar, s: 661)

Budur, uğruna bu qədər döyüş və qovğaların yaşandığı dünya nemətləri də əslində içiboş bir qoz kimidir. İnsan fani həyat yuxusundan əcəl xəbərdarlığıyla oyandığı zaman onun nə qədər qısa, keçici və boş olduğunu anlayacaqdır. Bu fani aləmdə bir heç uğruna dözdüyü məşəqqətlər üçün peşman olacaq. Qəbirdə peşman olunacaq şeylər üçün dünyada insanların bir-birlərini yemələri necə də acınacaqlı bir aldanışdır!..]

Mövlana həzrətləri buyurur:

Dünya həyatı bir yuxudan ibarətdir. Dünyada sərvət sahibi olmaq isə yuxuda xəzinə tapmaq kimidir. Dünya malı müəyyən bir zaman kəsiyi içində nəsildən-nəslə ötürülərək yenə də dünyada qalar.”

“Qızıl nəyə görə, can nəyə görə, inci və mərcan nədir axı, bir sevgiyə xərc-lənmədikdən, bir gözələ fəda edilmədikdən sonra?!”

[Dünyanın yeganə qiyməti axirət aləmini əhya və abad etmək baxımındandır. İnsanın canı və malı Allah yolunda fəda

edildiyi təqdirdə bir dəyər qazanar. Dünyaya nemətləri nəzərgahi-ilahi olan iztirablı qəlbin hüzur və təsəlli tapmasına vəsilə edilə bildiyi zaman bir qiymət kəsb edər. Əks halda faydasız yorğunluq və ağır axirət hesabı olmaqdan irəli gedə bilməz. Axirətdən qafil olaraq yaşanan bir dünya həyatı ilğımlarla dolu bir faciə səhrasından ibarətdir.

Bu səbəblə mömin dünya nemətlərini axirət səadətinə çevirməyə cəhd göstərməli, bunun ən gözəl yollarından biri olan “kөнül alma”ğы özünə həyat düsturu etməlidir. **Yunus Əmrə həzrətləri** nə gözəl söyləyir:

*Mən gəlmədim davı¹ üçün,
Mənim işim sevi² üçün,
Dostun evi könullərdir,
Könullər almağa gəldim...*

Rəfiqi-Əlanın / Ən Uca Dostun rızasını axtaran kamil bir mömin də gerçək dostluğun malikiyyətlə birlikdə olmayacağını bilir. Beləliklə, bütün varlığının ilahi bir əmanət olduğu şüur və idrakı içində Allah yolundakı heç bir fədakarlıqdan geri durmaz.

Bunun əksinə, Allahın lütf etdiyi nemətləri Onun yolunda infaq etməkdən çəkinən xəsis kəslər isə bu ilahi-xəbərdarlığın müxatəbi olmaqdan xilas ola bilməzlər:

“...Qızıl-gümüş yığb onu Allah yolunda xərcləməyənləri şiddətli bir əzabla müjdələ!” (ət-Tövbə, 34)]

Mövlana həzrətləri buyurur:

“İnsaf et; eşq gözəl (bir abi-həyat)dır. Onu zədələyən (ona zəhər səpən) isə sənin (nəfsani və) pis xasiyyətlərindir. Sən şəhvətə eşq adını qoymusan. Kaş, şəhvətlə eşq arasında nə qədər uzaq məsafə olduğunu biləydin!”

“İlahi eşq və vəcd, mömini ayıq tutar. Dünyəvi və şəhvani aşıqlar isə insanı axmaq və sərsəm edər...”

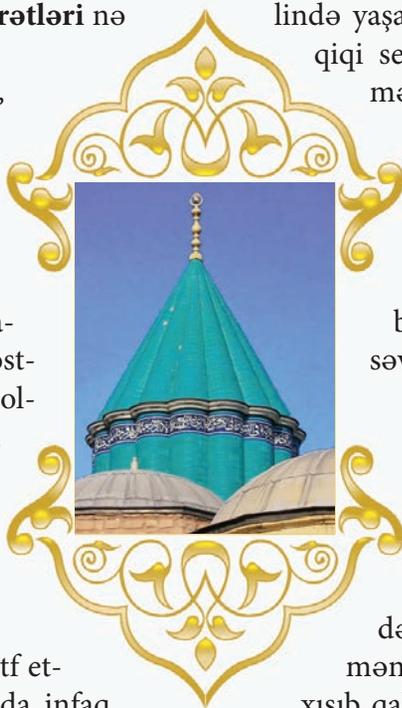
[Məhəbbətin qaynağı Haqq-Təaladır. O, yaratdığı hər insanın ürəyinə ilahi məhəbbətin toxumunu atmışdır. Möminin Haqqa vəslət səfərində ən mühüm vasitəsi yaradılışından gələn bu məhəbbət istedadıdır.

Lakin məhəbbətin **həqiqisi** və **məcəzisi** vardır. Həqiqisi Allah sevgisi; məcəzisi isə Allahdan başqasına bəslənən sevgidir. Əsasən ilahi riza çərçivəsi daxilində yaşanan məcazi sevgilər də həqiqi sevgiyə bir pillədir. Yetər ki,

məcəzi sevgilər qəlbin son dayanacağı olmasın! Əsl təhlükə layiq olmayana məhəbbət duymaqdır. Çünki hər insan həyatda məhəbbət bəslədiyi varlığın buna ləyaqəti nisbətində bir səviyyə qazanar.

Bu səbəblə məhəbbət təməyülünü yanlış ünvanlarda ziyan etməkdən diqqətlə çəkinmək lazımdır. Çünki layiqini tapa bilməyən məhəbbətlər həyatın ən dəhşətli israflarıdır. Nəfsi mənfəətlərin mənqənəsində sıxışb qalan məhəbbətlər səki kənarında açan çiçəklərə bənzəyər ki, gec-tez ayaqlar altında tapdanmağa məhkumdur. Zibil qabına düşmüş bir brilyant nə qədər tələsizdir! Layiq olmayan birinin haqsız malı olmaq, nə qədər acınacaqlı bir bədbəxtlikdir.

Məhəbbət sərmayəsini ona ən layiq olan Allah-Təalaya həsr edə bilən bir bəndə başda Allahı və Ona yaxınlığı nisbətində hər varlığı könlündəki məhəbbət dairəsinin içinə alar. Bu keyfiyyət **Yunus Əmrənin**; “Yaradılanı xoş gör, Yaradandan ötrü” ifadəsində olduğu kimi sifət

və mahiyyəti nə olursa-olsun, Yaradanı hörmətinə bütün məxluqatı, məhəbbət və mərhəmətlə qucaqlaya bilmə halıdır.

Haqq dostları qəlblərindəki ilahi eşq və məhəbbət toxumunu cücərdərək onu sanki meyvəli bir ağac halına gətirmiş kəslərdir. Bu səbəblə daim Yaradandan ötrü yaradılanlara lütfkarlıq edərək yaşayırlar. Allah ilə dostluq onları bütün məxluqat ilə dost edər. **İsmayıl Ata həzrətləri** bu dostluğun təzahürünü necə də gözəl ifadə edir:

“Sən günəşdə kölgə, soyuqda xalat, aclıqda çörək ol.”]

Mövlana həzrətləri buyurur:

“Peyğəmbərlərin nəfəsləri daşa belə təsir edər. Onların sözlərinə dağlar belə boyun əyər. Lakin bir axmağa onların saçdığı hikmət incilərindən bircə dənəsi də tuş gəlməz!”

“Qəflət yuxusuna dalmış bir cahilə öyüd vermək quraq bir yerə toxum əkməkdir! Yaxud səhranı sulamaq kimidir. Axmaqlığın, cahilliyin yırtdığı bir şeyi artıq heç bir yamaq tuta bilməz! Ey nəsihətçi, oraya hikmət toxumunu çox əkmə!”

[Hikməti layiq olmayana verməyə cəhd göstərmək hikmətə zülm etmək olduğu kimi, layiq olanı hikmətdən məhrum etmək də ona zülm etməkdir. Bu səbəblə mömin sözlərinin səviyyəsini həmsöhbətinin idrak səviyyəsinə görə nizamlamalı, kimə necə xitab edəcəyinə diqqət yetirməlidir.

“İnsaf et; eşq gözəl (bir abi-həyat) dır. Onu zədələyən (ona zəhər səpən) isə sənin (nəfsani və) pis xasiyyətlərindir. Sən şəhvətə eşq adını qoymusan. Kaş, şəhvətlə eşq arasında nə qədər uzaq məsafə olduğunu biləydin!”

“İlahi eşq və vəcd, mömini ayıq tutar. Dünyəvi və şəhvəni aşıqlar isə insanı axmaq və sərsəm edər...”

Nəsihət və xatırlatmağın fayda verəcəyi zaman danışmalı, əks halda susmalıdır. Necə ki, ayeyi-kərimədə buyrulur:

“Əgər nəsihət etmək fayda verəcəksə, öyüd-nəsihət ver!” (əl-Əla, 9)

Öyüd-nəsihət, xəbərdarlıq və xatırlatmanın fayda verməyəcəyi vəziyyətlərdə susmaq danışmaqdan üstündür. **Mövlana həzrətləri** bu gerçəyi də; *“Korlar bazarında ayna satma, karlar bazarında qəzəl oxuma!”* sözləriylə dilə gətirir. Yəni öyüd və nəsihətdən bir ibrət götürə bilmək də qismətdən asılıdır. Qisməti bağlanmış olanlara ən qiymətli nəsihətlərin belə faydası toxunmaz. İstifadə edə biləcək kəslər varkən bu kimi qismətsizlərlə vaxt itirmək lazımdır. Aşağıdakı təmsil bu gerçəyi necə də gözəl xülasə edir:

Həzrəti İsa ﷺ sanki arxasınca aslan düşmüş kimi var gücü ilə qaçırdı. Bir nəfər maraqla ardınca qaçaraq kimdən qaçdığını soruşdu. İsa ﷺ:

“-Axmaqdan qaçıram!..” dedikdə, bu səfər adam:

“-Sən nəfəsi ilə korların və karların şəfa tapdığı, duasıyla ölümlərin dirildiyi «Məsih» deyilsənmi? İstədiyini hər şeyi edə bildiyin halda nə üçün qaçırsan?” deyə soruşdu. İsa ﷺ:

“-And içirəm ki, İsmi-Əzəmi kar və kor adama oxudum, onlar sağaldı. Bir ölüyə oxudum, dirildi. Bir kasıba oxudum, zəngin oldu. Lakin o duanı bir axmağın ürəyinə min dəfə oxuduğum halda faydası olmadı. O axmaq qatı bir daş kəsildi, yenə də axmaqlığından imtina etmədi!” -dedi.

Heyrəti bir az da artan adam Həzrət İsadən təkrar soruşdu:

“-İsmi-Əzəm duası hər xəstənin şəfa tapmasına səbəb olduğu halda nə üçün axmaqlığa təsir etmir? Bunun hikməti nədir?”

İsa ﷺ cavab verdi:

“-Axmaqlıq qəhri-ilahi olan bir xəstəlikdir. Digərləri isə qəhri-ilahiyyə uğra-

mayan bəlalardır. Bəla da bir xəstəlikdir; ancaq yalnız ona tutulananın halına acıyırlar. Axmaqlığa gəlincə, o da bir xəstəlikdir, lakin çox vaxt başqasını yaralayır və zərər verir.”

Bunun üçün də ariflər belə buyurmuşlar:

“Bu üç adam Allah dostu ola bilməz: Təkəbbürlü, xəsis və axmaq.”]

Mövlana həzrətləri buyurur:

“May böcəyi daim pislik daşıyıb durar. Buna görə də gül suyundan huşunu itirər. Onun dərmanı yenə murdar qoxulu şeylərdir. Çünki ona alışmışdır.

Allah üçün insanlara nəsihət verənlər də qəlbi qatılmış adamı, yaxşılaşması və şəfa tapması üçün, ənbər kimi, güləb kimi hikmətli gözəl sözlərlə müalicə etmək istəyərlər.

Kimə öyüdüün gözəl qoxusu fayda verməzsə, şübhəsiz ki, onun burnu pis qoxulara alışmışdır.

Sən də nurdan, öyüddən, yaxşılıq və gözəllikdən özünə düşən payı al!.. Burnunu pisliyə soxma ki, may böcəyi olmayasan! İNSAN OL, İNSAN!..”

[Aləmdə cinslər və onların olduqları mühitlər arasında daimi bir cazibə qanunu vardır. Məsələn, bülbül çəmənliklərdən və bir musiqi kimi axan çeşmələrdən, yəni ruha rahatlıq verən lətif mənzərələrdən xoşlanar. Tərəssübat (pislik) böcəyi kimi olanlar isə nəcasətdən, yəni bayağılıq, əxlaqsızlıq, fəsad və nifaqdan zövq alırlar.

Siçan qidasını nəcasətdən təmin etdiyi kimi, səfeh insanlar da səfalətlərini səadət zənn edirlər. Səfalətə alışdıqları üçün özlərini gerçək səadətə çatdıracaq vəsilələrdən inadla qaçarlar.

Mövlana həzrətlərinin aşağıdakı ifadələri də bu gerçəyə işarə edir:

“Ey nəcasət böcəyi! Gül bağçasından qaçırsan, amma sən bu nifrətin gülüstanın kamalına dəlalət edirsən!”

Bu səbəbdən axmaqların hikməti dərk etməsi qeyri-mümkündür. Onlara hikmət

Məhəbbət sərmayəsini ona ən layiq olan Allah-Təalaya həsr edə bilən bir bəndə başda Allahı və Ona yaxınlığı nisbətində hər varlığı könlündəki məhəbbət dairəsinin içinə alar. Bu keyfiyyət Yunus Əmərinin; “Yaradılanı xoş gör, Yaradandan ötrü” ifadəsində olduğu kimi sifət və mahiyyəti nə olursa-olsun, Yaradana hörmətinə bütün məxluqatı, məhəbbət və mərhəmətlə qucaqlaya bilmə halıdır.

öyrətməyə cəhd etmək hikmətə zülm etməkdir, əmək və vaxt israfıdır. Bərəkətli yaz yağışlarının səhraya və ya sərt qayalar üzərinə yağıb hədəf olması kimi, bihudə əmək sərf etmək və faydasız yorğunluqdur.]

Mövlana həzrətləri buyurur:

“Cahillərin yanında kitab kimi səssiz ol.”

[Yəni cahillərlə münaqişəyə girmə ki, onlar sənə elmindən, irfanından, gözəl əxlaqından, hal və rəftarlarınla verdiyin öyüdlərindən istifadə edə bilsinlər. Çünki münaqişə, mübahisə, rəqabət və üstün olma yarışı əsasən xam nəfslərin qürur və mənliliklərini təhrik edərək anlayışlarının daha da bağlanması səbəb olar. Bu isə doğruların qəbulunu xeyli çətinləşdirir.

Arif insanlar həqiqəti kimdən və nə şəkildə eşidirlərsə-eşitsinlər, qəbul edə biləcək kamil bir ruh daşıyırlar. Lakin xam, kobud, nadan və cahil insanlar belə deyil. Bu səbəblə onlara daha diqqətli yaxınlaşmaq və həqiqətləri münasib bir dil ilə söyləmək lazımdır. Bəzən mənalı bir sükut, dərin bir baxış bir çox sözün ifadə edə bilməyəcəyi dərsləri təlim və təlqin edə bilər.]

Mövlana həzrətləri buyurur:

“Allahla dost olmaq istəyirsənsə, bunu yaxşı bil ki, dostların yanına əliboş ge-

dilməz. Dostların yanına əliboş getmək, dəyirmanı buğdasız getməyə bənzəyər. Haqq-Təala məhşər günündə qullarından:

«-Qiyamət günü üçün nə hədiyyə gətirdiniz?» deyər soruşacaq və ardından belə buyuracaq:

«-Sizi ilk yaratdığımızda olduğu kimi əliboş, azuqəsiz olaraq, təkbaşına və möhtac halda gəldiniz. Haydı, söyləyin, qiyamət günü üçün nə hədiyyə gətirdiniz? Yoxsa sizdə dünyadan axirətə dönmək və Allahın hüzuruna çıxmaq ümidi yox idi? Quranın qiyamət haqqındakı xəbərləri, sizə mənasız mı gəldi?»

Ey əhsəni-təqvim, yəni ən gözəl xüsusiyyətdə yaradılan insan! Haqqın qapısına belə boş bir könullə necə ayaq basırsan?

Bu fani aləmdə azca da olsa yuxunu, yemək-içməyi azalt, Allah ilə görüşəcəyin zaman üçün bir hədiyyə hazırla!”

[Dünyaya gələn hər insan bir əbədiyyət yolçusudur. Necə ki, uzun bir səfərə çıxacaq olanlar özlərinə yol azuqəsi tədarük görürlər, Haqdan gəlib yenə Onun hüzuruna dönəcək olan insan oğlu da bu əbədiyyət səfəri üçün hazırlanmaq və özü-

nə axirət azuqəsi yığmaq məcburiyyətindədir.

Rəbbimiz buyurur:

“...Allah gördüyünüz hər bir yaxşı işi bilir. (Axirət üçün) **tədarük görün.** Ən yaxşı tədarük (azuqə) isə təqvadır (pis əməllərdən çəkinməkdir). Ey ağıl sahibləri, Məndən (əmlərimə müxalif davranmaqdan) **qorxun!”** (əl-Bəqərə, 197)

Bu səbəblə fani dünyada yerli ədasıyla yaşayıb, nəfsani arzuların ardınca düşərək əylənmək, ən qiymətli sərmayə olan zamanı axirətdə faydası olacaq qazanclardan məhrum bir şəkildə hədəf etmək nəticəsi acınacaqlı peşmanlıq olan ən böyük qəflətdir.]

Mövlana həzrətləri buyurur:

“Torbanı doldurmağa çalışarkən, altdakı dəlikdən boşaltmamaq lazımdır.”

[Hər insanın möhtac olduğu axirət azuqəsi ilk növbədə iman, daha sonra isə ibadətlər, xeyir-həsənət və saleh əməllərdir. Lakin bunları qəlbi mərəzlər və pis xasiyyətlərlə zədələmək axirət azuqəsinin yığıldığı heybənin altını deşməyə bənzəyir.

Bir möminin kamala çata bilmək üçün gözəl əxlaq ilə bəzənməsi zəruridir. Bunun üçün də təvazökar, haqq tərəfdarı, ədalətli, əmin, sədiq, ədəbli, həya sahibi, cömərd, müşfiq, mərhəmətli, bağışlayıcı, səbirli, qənaətkar və ixləsli olması lazımdır.

Bunun əksinə, yalan, qeybət, zülm, kin, həsəd, tamah, xəsislik, qürur, təkəbbür və riyakarlıq kimi pis xasiyyətlərdən də şiddətlə uzaq olmaq lazımdır ki, saleh əməllər boş getməsin.

Bu səbəblə xüsusilə namazı qəflətlə qılmaqdan; orucun əcrini qeybət və dediqodu kimi qəlbi mərəzlərlə məhv etməkdən; sədəqə, zəkat və infaqları başa qaxmaq surətiylə boş çıxarmaqdan, ibadət və xeyirləri nəfsani bir iftixar vəsiləsi edərək içini boşaltmaqdan çəkinmək lazımdır. Həmçinin ixləsi zədələyəcək hal və davranışlardan uzaq durmaq və iba-

dətlərdə niyyətlərə faniləri ortaq etmək lazımdır. Əks halda bütün bu əməllərin savabı puç olar.]

Mövlana həzrətləri buyurur:

“Həzrət Yusif ﷺ səfərdən gələn bir dostundan:

«-Mənə nə hədiyyə gətirdin?» deyər soruşur.

Dostu cavab olaraq:

«-Səndə mövcud olmayan nədir? Ancaq sənin camalından daha gözəl bir şey olmadığı üçün sənə bir ayna gətirdim ki, hər vaxt səndəki camal təcəllilərini onda müşahidə edəsən!...» dedi.”

[Rəbbimiz hər şeyin yaratıcısı və sahibidir. Bu səbəblə O, heç nəyə möhtac deyil. Ona qulluq və şükür duyğularımızın ifadəsi olaraq apara biləcəyimiz heç bir hədiyyə yoxdur ki, Onun sonsuz xəzinəsində daha gözəli olmasın. O, hüsnü-mütələqdür; bütün gözəlliklərin qaynağıdır. Bu səbəbdən varlıqlar içində ən gözəl və ən qiymətli şey ancaq Haqqın gözəlliyini əks etdirəcək qədər pak bir “qəlb”dir. Allaha aparılacaq ən layiq hədiyyə Onun camal əsmasının təcəlli etdiyi münəvvər, müsaffa, mücəlla, pak və lətif bir könül aynasıdır. Yəni Rəbbimizin bizdən istədiyi; “qəlbi-səlim, qəlbi-münib və nəfisi-mütməinnə”dir. Haqq-Təala qulunun qəlb aləmində camal sifətlərinin təcəllilərini gördükcə onu sevər və ondan razı qalar.

Ayeyi-kərimədə buyurulduğu kimi:

“Allah, qullarını Darus-Salama (səadət və salamatlıq yurdu olan cənnət) dəvət edir...” (Yunus, 25) Təbii ki, hər dəvətin bir qəbul şərti, hər nemətin də bir əvəzi vardır. Bu səbəblə bəndə əbədi qurtuluşu üçün, axirətin tarlası olan bu fani dünyada Haqq-Təalanın ən çox qiymət verdiyi şeyi, yəni qəlbi-səlimi qazanmağa

cəhd göstərməlidir. Necə ki, Rəbbimiz belə buyurur:

“O gün ki, nə mal-dövlət, nə də övlad bir fayda verər! Ancaq qəlbi-səlim (təmiz, daxilində şəkk-şübhəyə, küfrə, şirkə və nifaqa yer olmayan qəlb) ilə Allahın hüzuruna gələn kimsədən (möminlərdən) başqa!” (əş-Şuəra, 88-89)

Qəlbi-səlim insanı Allahdan uzaqlaşdıran hər cür masiva kirindən təmizlənməmiş, daim Haqqa yönəldiyi üçün həqiqətlərin dürüst bir kompası halına gəlmiş, içində iman nurunun parıldadığı, aydın və büllur bir fanar kimidir. Mömin qəlbindəki bu nur ilə doğrunu əyridən, xeyri şərdən, haqqı batıldən, halalı haramdan ayırd edər.

Qulluğun təzahürü olan bütün əməllərin fəzilət və qiyməti də qəlbin paklığı nisbətindədir. Çünki qəlb nəzərgahi-ilahidir. Əziz Peyğəmbərimiz ﷺ bu həqiqəti belə ifadə buyurmuşdur:

“Heç şübhəsiz ki, Allah-Təala sizin cismlərinizə və surətlərinizə baxmaz, ancaq qəlblərinizə nəzər salar.” (Müslim, Birr, 33)]

Mövlana həzrətləri buyurur:

“Bir nəfər hər zaman «Allah Allah» deyərək zikr edər, bu zikrdən ağzında sanki bal yemiş kimi şirinlik hiss edər. Bir gün şeytan gəlib:

«-Nə üçün dayanmadan “Allah Allah” deyirsən? Bu qədər zamandır Allah deməyinə qarşılıq olaraq bir dəfə də olsa Allah sənə “Ləbbeyk / buyur, qulum, nə istəyirsən?” dedimi? Sən heç bezmədinmi? Daha nə qədər Allah deyib duracaqsan?» dedi.

Bunun üzərinə Allahın adını dilindən salmayan adam ümidini itirdi və zikri tərk etdi. Könlü qırıq bir halda uzanıb

yatdı. Yuxusunda Həzrət Xızırı gördü. Xızır ondan:

«-Nə üçün etdiyən gözəl işi tərək etdin, Allahı zikr etməkdən soyudun?» deyə soruşdu. Həmin adam:

«Etdiyim o qədər zikrə cavab verilmədi. Haqq qatından “Ləbbeyk / buyur” səsi gəlmədi. Onun qapısından qovulmaqdan qorxdum.» dedi. Bunun üzərinə Həzrət Xızır ona bu hikmətli cavabı verdi.

«-Ey Allahın qulu! Sənin “Allah” deməyin, Allahın “Ləbbeyk / buyur qulum” deməsidir. Allah, adının zikrini hər kəsə qismət edərmə? Sənin “Allah” deyə bilməyin Allahın sənə bəslədiyi sevginin nişanəsidir.»

Bunu eşidən adam qalxaraq yenidən Allahı zikrə başladı.»

[Allahı zikr edə bilmək, Ona şükür edə bilmək, qulluq və itaət edə bilmək özü də şükür ediləcək başqa bir lütfdür.

Bütün məxluqat Allaha qulluq etsə, Onun şanını zərrə qədər də artırma bilməz. Yenə bütün məxluqat Ona üsyan etsə Onun şanına zərrə qədər xələl gəlməz. Allah-Təalanın heç bir şeyə ehtiyacı olmadığı kimi, bizim ibadətlərimizə də ehtiyacı yoxdur. Lakin biz Onun riza və rəhmətini cəlb etmək üçün xalis niyyətlə ibadət etməyə, saleh əməllərlə Ona yaxınlaşmağa möhtacıq.

Nəfs və şeytan insanı Allaha ibadət və itaətdən uzaqlaşdırmaq üçün min bir hiyləyə əl atar. İbadətlərinin qəbul olmadığı düşüncəsiylə ibadətdən uzaqlaşmaq şeytanın təhlükəli tələlərindən birinə düşmək deməkdir.

Qulun vəzifəsi ibadətlərini əlindən gəldiyi qədər ən gözəl şəkliylə ifa etmək, qəbul edilib-edilməyəcəyi barəsində öz ağılla hökm verməyib bunun təqdirini Allaha həvalə etməkdir. Çünki ibadətləri qəbul edən yeganə varlıq Haqq-Təaladır. Bu barədə qulun öz-özünə hökm verməyə qalxması həddi aşmaq sayılır. Bu da qulluq ədəbinə zidd olan bir haldır.

Bizim borcumuz əlimizdən gələn bütün səyləri göstərərək, qüsuruyla, nöqsanıyla da olsa əməllərimizi mütləq əda etmək və Haqq-Təaladan qüsurlarımızın əfvini diləməkdir. Onun fəzli-kərəminə, əfv və bağışlamasına sığınmaqdır. “Beynəl-xovfi və rəca”, yəni qorxu və ümid duyğuları arasında, tarazlığın qorunduğu qulluq psixologiyasını daim könlümüzdə mühafizə etməkdir.

Buna görə ibadətlərinin mütləq qəbul ediləcəyini düşünərək əməlinə güvənmək nə qədər böyük bir səhvdirsə, bunun əksinə, əsla qəbul edilməyəcəyini düşünərək ümitsizliklə ibadətləri tərək etmək daha böyük bir səhvdir.

Bizim vəzifəmiz nə qədər ibadət etsək də Allaha olan qulluq və şükür borcumuzu layiqiylə ödəyə bilməyimizin mümkün olmadığını bilməklə birlikdə, təvazö və heçlik duyğuları içində var gücümüzlə qulluğumuza davam etməkdir. Sonda da Onun əfvini, bağışlamasını, fəzli-kərəmini ümid etməkdir.]

Haqq-Təala rizasına müvafiq bir qulluq həyatı yaşaya bilməyi hər birimizə nəsis və müyəssər etsin...

Amin!

1. Davi: Dava, iddia.

2. Sevi: Sevgi, məhəbbət.

MÜƏLLİMİN GÜNDƏLİYİNDƏN

Tərbiyəçi tələbələrini eyiblərini araşdıran deyil, eyib və qəbahətlərini örtərək onları islah etməyə çalışan insandır.

***

Məhəbbət iki könül arasındakı cərəyan xəttidir. Təlimin faydalı olması bu cərəyan xəttinin təsis edilməsinə bağlıdır.

***

Tərbiyəçi könül qapısını tələbələrinə sonuna qədər açmalıdır ki, tələbə ona meyil etsin.

***

Bir tərbiyəçiyə bəslənən məhəbbət onun öyrətdiklərinə marağı da artırır. Tərbiyəçinin tələbələrinə məhəbbət və mərhəmətlə yaxınlaşması, vermək istediklərini əqli üslubdan çox qəlbi yolla çatdırmasıdır.

***

Tərbiyəçi dərsə girərkən sanki bir məbədə girdiyini düşünərək girməli, ən mühüm əsasın da məhəbbət və əlaqə olduğunu bilməlidir.

***

Qəlbe yol tapa bilməyən elm irfana çevrilməz.

***

Tərbiyəçilər uşaqların ən qiymətli üzvlərinə, yeni qəlb və beyinlərinə təsir edərək bir dünya görüşü inşa edirlər. Bu etibarla tərbiyəçiləri “gələcəyin memarı” adlandırmaq mümkündür.

***

Elm və irfan ancaq təqva ilə güclənmiş zəngin bir qəlbi həyatla öyrədilə bilər və təsirli olar. İnsan bu hala gəldikdə tələbəsinə məhəbbətlə nəzər edər. Məhəbbətlə atılan toxum da əbədidir.

***

Tərbiyəçi olmaq üçün şəfqət və mərhəmət duyğularının güclü olması lazımdır.

GETDİYİN YERDƏ SƏCDƏLƏRİ, NAMAZLARI ÇOXALT!

Həyatını İslamı ən gözəl şəkildə təbliğ etməyə və səhabələrini ilahi bir tərbiyə ilə yetişdirməyə həsr edən Rəsuli-Əkrəm (s.ə.s) insanlar üçün rifah qaynağı olan namazın bütün insanlar tərəfindən ən gözəl şəkildə qılınmasını istəyirdi. Mutə hərbinə getmək üçün hazırlanan Abdullah bin Rəvaha Peyğəmbərimizin yanına gəldi. Gül üzünə həsrət qalacağı Peyğəmbəri ilə vidalaşdıqdan sonra:

- Ya Rəsulallah! Mənə əzbərləyəcəyim və ağılımdan heç çıxarmayacağım bir şey tövsiyə buyur, dedi.

Peyğəmbərimiz:

- *“Sən səhər Allaha çox az səcdə edilən bir ölkəyə çatacaqsan. Orada səcdələri, namazları çoxalt.”* -buyurdu. Abdullah bin Rəvaha:

- Ya Rəsulallah! Mənə nəsihətini artır! -dedi. Sevimli Peyğəmbərimiz bu dəfə:

- *“Allahı daim zikr et! Çünki Allahı zikr*

etmək, ümid etdiyinə çatmağında sənə kömək olar!” -buyurdu. (Vaqidi- Məğazi, II, 758)

Allah-Təala Rəsuluna belə əmr etmişdi:
“” (Ta-ha /20, 132)

Bu səbəblə Rəsulullah (s.ə.s) da səhabələrinə və bütün insanlara namaz üzərində həssaslıqla dayanmalarını və bu bərədə səbirli olmalarını əmr edərdi.

Özünü Peyğəmbərimizin xəlifəsi olaraq dərk edən Osmanlı sultanı VI Mehmed Rəşadın saraydakı xanədan uşaqlarını yetişdirmək üzrə “müəllimeyi-səlatın” (sultan müəllimi) təyin etdiyi Safiyə Xanımın ilk iradəsi bu olmuşdur:

“Namaz qılmayanlara, oruc tutmayanlara yedirdiyim duz və çörəyi haram edirəm. Bu iradəm müəllim xanım tərəfindən tələbə şahzadə və xanım sultanlara deylsin.” (Ünüvar, Safiyə; Saray Xatirələrim, İstanbul, 1964, s. 21)

Rəsulullahın (s.ə.s) namaz ibadəti üzərində həssaslıqla dayandığını gören və bü-

tün varlıqlarını onun izində gedə bilmək üçün fəda edən əshabi-kiram da namaza durduqlarında özlərindən gedər və Allahı ən yaxınlarında tapdılar. Hüzuri-İlahidə oxumağa başladığı bir surəni yarıda buraxmaq istəməyən və bir an da olsa alacağı feyz uğruna bütün ömürünü fəda edərdilər.

Misvər bin Məhrəmə (r.a) səhabələrin namaza verdikləri əhəmiyyəti göstərən bir ibrətli hadisəni belə nəql edir: Ömər bin Xəttab (r.a) xəncərləndiyində, zaman-zaman özündən gedirdi. Bir dəfə yanına girdiyimdə üstünə bir örtü örtmüşlər, özündən keçmiş vəziyyətdə yatırdı. Yanındakılara:

- Özünüzü necə hiss edirsiniz? -deyə soruşdum.

- Gördüyün kimi (halsız), -dedilər.

- Namaza çağırdınız mı? Əgər yaşayırsa, onu namazdan başqa bir şey qorxudub oyandıra bilməz, -dedim. Bu xəbərdarlığım üzərinə oradakılar:

- Ey Möminlərin Əmri, namaz! Namaz qılındı! -dedilər. Dərhal oyandı və:

- Namaz qılındı? Vallah, namazı tərkdən İslamdan payı yoxdur, -dedi. Qalxdı, yarasından qan fışqıra-fışqıra namaz qıldı. (Heysəmi, Məcəmauz-zəvaid, I, 295; İbn Sad, III, 35)

Allahın əmri hər şeydən əziz idi. Mal və can Onun əmrinin yanında dəyərsiz idi. Cəmiyyətin bütün fərdləri bu şüurda idi və namazın ibadət həyatının məhvərini təşkil etdiyini qavramışdı. Səhhət üçün rüxsət verilmiş olmasına baxmayaraq həqiqət qarşısındakı anlayış və qəbulları səbəbiylə əziməti seçmək onlar üçün daha doğru idi. Müseyyib bin Rəfi nəql edir:

Abdullah bin Abbasın (r.a) gözlərinə pərdə enincə bir kimsə gəldi və:

- Əgər yeddi gün heç qalxmadan arxa üstə yatmağa dözə bilsən və bu vaxt na-

mazlarını eyham ilə qılmağı qəbul etsən, səni müalicə edə bilərəm. İnşaallah, şəfa taparsan, -dedi.

İbn Abbas Hz. Aişə ilə Əbu Hureyrəyə və daha başqa səhabələrə xəbər göndərərək məsələni izah etdi. Hamısı da:

- Bəs bu müddət ərzində ölsən, namaz barəsində veriləcək sual qarşısında nə cavab verərsən? -dedilər.

Bundan sonra İbn Abbas (r.a) gözünü müalicə etdirməkdən imtina etdi. (Hakim, Müstədrək, III, 629, 6319)

Peyğəmbərimizin Mədinəyə təşriflərində onu görmək üçün yanına gələn və gül üzünü görən kimi "Vallah, bu üzün sahibi

Allahın əmri hər şeydən əziz idi. Mal və can Onun əmrinin yanında dəyərsiz idi. Cəmiyyətin bütün fərdləri bu şüurda idi və namazın ibadət həyatının məhvərini təşkil etdiyini qavramışdı. Səhhət üçün rüxsət verilmiş olmasına baxmayaraq həqiqət qarşısındakı anlayış və qəbulları səbəbiylə əziməti seçmək onlar üçün daha doğru idi.

yalançı ola bilməz!" deyərək həqiqəti dilə gətirən yəhudi alimi Abdullah bin Salam (r.a) mübarək ağızlarından ilk olaraq "Bir-birinizə salam verin! Bir-birinizə ikram edin! Qohumluq haqlarına riayət edin! Gecə hər kəs yatarkən namaz qılın. Bunları edərək salamatlıqla cənnətə girin." (Tirmizi, Qiyamət, 42) sözlərini eşitdiyini söyləyir.

Hər kəsin yatdığı bir vaxtda və ya əksər kimsənin müvəffəq ola bilmədiyi bir şəkildə Allaha yönəlmək heç şübhəsiz cənnətin yollarını asanlaşdıran ən mühüm amildir.

İSTƏK, ÜRƏK VƏ MƏHƏRRƏM

Qazax türkcəsində ıstık, Azəri türkcəsində isti, Qırğız türkcəsində ısıq, Özbək türkcəsində ıssık şəklində keçən söz Anadolu türkcəsindəki sıcaqlıqla eynimənalıdır. İsinmək feli olaraq işlətdiyimiz is sözü bütün türk ləhcələrində istifadə olunur. Uşaqları ısı və ya cıs deyərək oddan çəkəndirməyə çalışırıq.

İstəmək feli isti, yəni is kökündən törəmişdir. İstənilən hər şey istidir. İstənməyən şeylər soyuq. Sevdiyimizə ürəyimiz isinmişdir. Qan istidir və qan ilə istək arasında böyük bağ vardır. Şəhvəti artan və ya əsəbiləşən insanın rəngi qızarar və bədən hərəkəti yüksəlir. Ölü isə soyuqdur. Qan dövrəni dayanmış, istiliyini itirmişdir. İstiliyini itirdiyi üçün də yuyunduğu su, yatacağı qəbir, büküləcəyi kəfən haqqında istək və şikayət edə bilməz.

Qışdan başqa hər mövsümün meyvəsi vardır. Ərəb atalar sözündə «Qışın meyvəsi atəşdir» deyilir. Lətifə kimi danışılan bir hadisə var: Bir nəfər qışda o qədər çox üşüyür ki, az qala sobanı qucaqlayır, bir tərəfdən də dua edir: Rəbbim, bizi dünyada və axirətdə atəşdən ayırma.

İsinmə sözü kimi ürək sözü də qazax, qırğız, özbək, uyğur və türkmən dilində müştərək işlənir. Ürəyi yanmaq, ürək dağlamaq, ürəyinə atəş düşmək, içi cız etmək ürəyinə su səpilmək, manqal ürəkli kimi deyimlərdə ürək və istilik arasındakı əlaqəni açıq formada görürük.

Böyrək sözü böyürmək sözünə bənzəyir. Böyrəklərdə yaşanan ağrılar (daş salma, iltihab) insanı böyürür. Ürək sözü getmə hərəkəti ilə eyni kökdən törəmişdir. İnsan ürəyinin istədiyinə qarşı bədən və ruhən gedər. Bəzən də getməsini sürətləndirərək qaçar. Azəri atalar sözündə “qonaq gedilən elə evlər var ki, ayaq gedər, ürək getməz” deyilir.

Aşiq olmayana Bağdad uzaqdır. Bağdad-dakı sevgiliyə bədəndən əvvəl aşiqin ürəyi uçaraq gedər. İstək və ya istəksizlik halı könül sözüylə ifadə edilir. İstəyənin könlü vardır. Könülsüz olmaq istəyin olmaması halıdır. Oynamaq istəməyən gəlin könülsüzlüyünə yerin darlığını bəhanə edir.

Ürək istək (istilik) duyduqda gedərkən digər orqanları da özü ilə birmə sürüyür. Bədən dili mütəxəssislərinə görə “insan sev-

Ürəkdən qopanlar, ürəkdən gələnlar, candan və ürəkdən verilənlər insan üçün isti çörək kimidir. Qaranlıq, daş kimi və buz kimi soyuq xəsis ürəklərdən çıxan hər şey insanın özünü, sözünü, gözünü və mədəsini üşüdür.

diyinə qulaq asarkən başını ona doğru uzadaraq diqqət kəsilər. Qorxulan, ürperdi və şübhə duyulan bir kimsəni isə dinləyərkən baş geriyə doğru çəkilər. Bu vəziyyət ən çılpaq halıyla sinifdə müşahidə olunur. Yaramaz, tənbel, dərslərini oxumayan və problemləli şagirdlərlə müxatəb olan müəllim fərqi qəndə olmadan başını geriyə doğru çəkər, gərilər, arxaya söykənər və başını daha dik tutaraq ciddi dayanar.

Ürəkdən qopanlar, ürəkdən gələnlar, candan və ürəkdən verilənlər insan üçün isti çörək kimidir. Qaranlıq, daş kimi və buz kimi soyuq xəsis ürəklərdən çıxan hər şey insanın özünü, sözünü, gözünü və mədəsini üşüdür.

Bəyazid Bistamiyə görə «Hər ürəyin döyüntüsü öz əcəlinin ayaq səsidir. “Qəlb döyüntüsü ilə normal bir yeriyəşdə yaşanan səs və temp eyni ritimdədir. Körpələrin ilk eşitdikləri səs analarının ürək döyüntüsüdür. Kim olursa-olsun bir insanın ürəyində olmaq, sevildiyini hiss etmək insanı xoşbəxt edir. Ana, ata, bacı, qardaş, yoldaş, sevimli uşaqlara qədər insanlara sarılma və bəğrinə basmanın səbəbi ürək döyüntülərini eşitmək, ürəyin istiliyini hiss etməkdir. Gözdən və könlüdən uzaq olmaq arada soyuqluq yaradar. Qucaqlamanın şiddəti qəlbəki is-

tiliklə düzmütənasıbdır. Anaların ürəkləri atalara nəzərən övladlarına qarşı daha çox yanar. Bir yeri ağrıyan insan ata yerinə “aaaa” deyərək fəryad edir. Ana deyərək fəryad etməyin səbəbi ana ürəyinin daha sürətli və isti olmasıdır.

Bir yerə toplaşan insanlar birlik olurlar. Birlik olmağın ən birinci şərti tək ürək olmaqdır. Bədənin baxımından bir yerdə ola bilməyən insanların könuəllərinin bir olması ən böyük xəzinədir. Bir yerə toplaşan heyvanlar isə sürü adlanırlar. Qəlb qəlbə qarşıdır sözü yalnız insanlar üçün keçərlidir. Heyvanların cinsi birləşməsi üçün cütləşmə, insanlar üçün isə birləşmə sözündən istifadə edilir.

Nə itirdiyini bilməyən nə tapdığını da bilməz demişlər. Ürək, könlü və şəfqət baxışının istiliyini itirənləri səhradakı günəş də isidə bilməz.

Tibdə ürək köçürmək mümkündür, amma könlü və qəlb köçürülməsi tibbi baxımdan mümkün deyil. Könlü və qəlb nəqli metafizik olaraq insibağ (sevilən və heyran olunan şəxsin əxlaqı və ruhi boyası ilə boyanmaq), inikas (sevilənin hal, əxlaq və xarakterinin sevən üzərində əks olunması) və incizab (sevilən tərəfindən cəzb olunaraq tamamilə onun orbitinə girmək) ilə müəyyən qədər mümkündür. İnsibağ və inikas sevilənin maddi və mənəvi xüsusiyyətlərinin sevən insanın gözündə, sözündə, geyimində, əxlaqında və hər hərəkətində nəzərə çarpması deməkdir. Veysəl Qərani həzrətlərinin Uhudda Rəsulullahın hansı dişinin qırıldığı bilmədiyini üçün bütün dişlərini çıxardığı kitablarda yazılmışdır. Hz. Hüseyin və Əhli-beytin susuzluqdan çəkdiqləri izzirabı nəzərə alaraq məhərrəm ayında su içməyənlər var. Sevən ilə sevilən arasındakı fərq zamanla qalxar «sən və mənin» yerini «ancaq sən» alar. “Mömin möminin güzgüsüdür” sözünə inanırıqsa, könlü güzgüsündə görünənlərə təəccüb etməmək lazımdır.

Ömər Xəyyamdan bir bənd ilə əlvəda:
“Bir ürək ki, yanmaz ürək deyilirmi ona?
Sevmək haram, ürəyində atəş olmayana.
Bir gününü sevgisiz keçirdinsə təəssüf.
Ən boş keçən gün o gündür inan mənə.”

FƏRDİN ÜMMƏT OLDUĞU YER

Müqəddəs məkanları ziyarət etmək və görmək hər bir müsəlmanın arzusudur. Əslində bundan bir il öncə ümrə ziyarəti üçün imkan yaranmışdı. Ancaq bu ziyarət doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmə günləri ilə eyni vaxta rastladığı üçün baş tutmadı. Bu məhrumiyyət müqəddəs məkanları görmə arzumu daha da alovlanırmışdı. Bu il yenə bir fürsət yarandı. Səüdiyyə Ərəbistanının kralının qonağı olaraq Azərbaycandan on nəfərdən biri olaraq həccə gedəcəkdim. Allahın hikmətinə bir bax, ümrə istəmişdim həcc nəsib oldu. Noyabrın 1-də Bakıdan İstanbula gəldik. Ehrama orada girdik. Ehram sadəcə olaraq zahirən qiyafət dəyişmək deyil, eyni zamanda yaşam tərzini və müəyyən davranışları dəyişdirmək deməkdir. Məlum olduğu kimi ehrama gi-

rildikdə bürünülən ağ paltarlar qəbrə qoyularkən bükülən kəfəni xatırladır. İnsan bir mənada dünya xaricində bir aləmə ayaq basdığını hiss edir və bunun təsirlərini duyur. Sonra Həcc ziyarəti üçün ayrılış təyyarəyə minməyə başladım. Müxtəlif yerlərdən ağ kəfənlər içində insanlar təyyarəyə tərəf axışdılar. Sanki “Ələstü” bəzmindəki ruhlar məhşər meydanına toplanırdılar. Beləliklə də hər tərəfdən yüksələn “ləbbeyk” sədaları ilə “ölmədən əvvəl ölümü” yaşamaq üçün müqəddəs məkanlara yönəldik. Hər tərəfdən dualar fərqli-fərqli dillərlə yüksəlirdi. Bu dualar arasında xüsusi ilə təlbiyə çox mənalıdır: “Buyur, hüzurundayam, Allahım, dəvətini eşitdim, sənə yönəldim! Sənin heç bir şərikin yoxdur, Allahım! Əmrinə boyun əydim, qapına gəldim. Həmd Sənədir; nemət

Sənin, mülk Sənidir. Sənin heç bir şərikin yoxdur, Allahım!”

Məkkəyə gəldik. Çatıb mehmanxanaya yerləşdikdən sonra birbaşa Kəbəyə getdik. İnsanın illərlə yönəldiyi, xəyalında canlandığı müqəddəs məkanı bir anda önündə görməsi tamamilə fərqli bir duyğudur. Qəlblərin ürperdiyi hiss edilir, minlərlə insan müqəddəs Kəbənin ətrafında fərqli duyğularla, fərqli dualarla, istəklərlə dönüb-dolaşır. Kəbənin insana öz həqiqətini idrak etdirdiyi də sezilir. Həqiqətən də həcc möminin öz-özünü dərk etmə yeridir. Hz. Peyğəmbərin sünənəsini yerinə yetirən müsəlmanlar ona əl sürərək, toxunaraq başlarını divarına qoyaraq¹ ağladıqlarını görürsən. Təvafa arxa səflərdə başlasan da Beytullahın səni özünə çəkdiyini hiss edirsən. Kəbənin bu möhtəşəm görüntüsü hər kəsi heyran qoyur. Günəşin doğuş və batışı Beytullaha ayrı bir füsunkarlıq verir. Bu izdihamda vəhdətdə kəsreti, kəsərdə vəhdətin (çoxluqda birliyi, birlikdə çoxluğun) ehtişamını seyr etməklə həqiqətən də İslamın əzəmət və mükəmməlliyi müşahidə olunur. Kəbəyi-Müəzzəməyə xüsusi ilə yuxarı mərtəbələrdən baxıldıqda, təzəllül içində dönmən insanlarla birlikdə həzin duaların eyni ritmlə yüksəldiyini görürsən. Baxdıqca doymaq olmayan möhtəşəm bir mənzerədir. Beytullahın təvafı yanaşı insanlarda fərqli-fərqli təcəllası da nəzərə çarpır. Kimi dayanmadan bir şeylər yazır, kimi dayanmadan dua edir, kimi Quran oxuyur, namaz qılır, kimi də ağlayır bu məkanda. Təvafdan sonra Həcər anamız və İsmayıl (ə.s) üçün çıxarılmış möcüzəli zəm-zəmədən onların xatirələri yada salınaraq bolbol, doya-doya içilir. Zəm-zəm dadına doyulmayan şəfalı bir sudur. Sonra sıra bu xatirənin tətbiqatına gəlir. Səfa və Mərvə arasında səy müsəlmanın sırf Allahın istədiyi üçün etdiyi bir ibadətdir. İnsan bunun sayəsində özü kimi eyni yola da-

xil olmuş, eyni niyyət və duyğuları daşıyanlarla bərabər qaçmağın nə demək olduğunu başa düşür. Səy əsnasında “hərvələ” deyilən sürətli qaçış niyyət və duyğu harmoniyası ilə ümmət ruhunun əzəmətini göstərir. Ərəfatda digər möminlərlə bir yerdə olduqda, qiyafəsi ilə artıq bu dünyanı tərk etdiyini göstərən mömin, həşr və hesaba çəkiliş səhnəsini təmsili bir şəkildə yaşayaraq məsuliyyət və hesabın idrakına qərq olur. Burada Allah qorxusuyla insanlar ağlayaraq, sızlayaraq öz həqiqətləri ilə qarşılaşırlar. İnsanın yadına döşdən çıxan südün geriyə dönməyəcəyi kimi, Allah qorxusuyla ağlayanın, cəhənnəmə girməyəcəyi² hədisi düşür. Üstünlüyün yalnız təqvada olmasının nə demək olduğunu qavrayırsan. Ərəfatda ərəb cəmərdliyini də görmək mümkündür. Burada kimi ayran, kimi su, kimi meyvə, kimi yemək, şirniyyat paylayaraq yardımlaşır. Buradan Müzdəlifəyə enərək axşam və işə namazı birləşdirilir. Müzdəlifədə yığılan daşlarla Minaya gedilir. Səhər iş möminlər hər tərəfdən möhtəşəm dəstələrlə şeytanın timsalında öz nəflərini daşlayırlar. Həcc əsnasında müsəlman daha əvvəl nəzəriyyə olaraq bildiyi, ancaq yaşamadığı bir sıra imani və əxlaqi xüsusiyyətlər əldə edir, digər müsbət xüsusiyyətləri isə daha da kök atır. Həcc dünyanın harasında yaşayırlarsa-yaşasınlar, bütün müsəlmanların eyni dəyərlərə sahib olduqlarını və bu dəyərlərin onlar üçün ortağ bir zəmin meydana gətirməsi həqiqətini ortaya qoyur. Həccə gedən müsəlman bir ailənin fərdi, bir kəndin, qəsəbənin və ya bir şəhərin sakini olaraq ölkəsindən ayrılır, bir ümmətin fərdi olaraq geri dönür.

1. Buxari, Həcc, 54; Məğazi, 48; Nəσαι, Həcc, 130, 133.

2. Tirmizi, Zöhd, 8.

DOĞUŞ VƏ SON

“... Sizə vəd olunmuş bir gün (qiyamət günü) vardır ki, ondan bircə saat belə nə geri qalar, nə də irəli keçə bilərsiniz!”

Nöqsan sifətlərdən uzaq olan Allah-Təala bu kainatı yaratdı... Hər bir şey üçün məhdudiyyət qoydu: doğuş və son...

Yerin başlanğıcı və sonu vardır... Günəşin başlanğıcı və sonu vardır... Kainatda olan hər bir şey üçün başlanğıc və son vardır... Ancaq Allahın diləməsi xaric... Çünki kainatında sadəcə O, mütləq qüdrət sahibidir... Heç bir şey Onun iradəsinin fəvqünə çıxma bilməz... Heç bir şey Onun iradəsindən kənar qala bilməz... Bizim yaşadığımız bu kainat səbəblərlə yaradılmışdır... Yəni Allah-Təala kainatda olan hər bir şey üçün bir səbəb təyin etmişdir...

Bizim dünya həyatı adlandırdığımız kainat səbəblər ilə əhatələnmişdir... Allah-Təala onu səbəblərlə xəql etmişdir... Dünya

həyatı sona çatdığı zaman və qiyamət günü gəldiyində bu kainatın ömrü sona çatacaqdır... Allah-Təala tərəfindən başqa bir yaradılış başladiacaqdır... Orada hər şey birbaşa Allah-Təaladan gələcəkdir... Cənnətdə, zehmində doğan neməti qarşında tapacaqsan, Allah-Təalanın qüdrətilə... Beləcə arada qoyulan səbəblər ortadan qalxacaq və ətalar birbaşa səbəbləri xəql edəndən gələcəkdir...

Dünya həyatının ardınca Allah-Təalanın “Qiyamət günü” adlandırdığı bir gün gəlir... Bu gündə səbəblər ələmi ortadan qalxar... Çünki o, artıq vəzifəsini yerinə yetirmişdir... Yeni bir həyat başlayır... Yer üzündə yaşadığımız həyatdan fərqli... Orada ya davamlı nemət... Ya da davamlı bir əzab vardır... Elə bir həyat ki, orada ölüm yoxdur... Ancaq orada əbədlilik vardır... Orada seçmək ixtiyarı yoxdur... Ora-

da qarşılıq vardır... Elə bir həyat ki, orada əməl etmək yoxdur... İşlər sadəcə Allahdandır və Allaha qalmışdır...

“Günahkarlar atəşi (Cəhənnəmi) görünce ona düşəcəklərini yəqin edəcək və oradan baş götürüb qaçmağa (kənara çıxmağa) bir yer tapa bilməyəcəklər.”

Dünya həyatında imtahan, bəla və sıxıntı vardır... Allaha olan imanda imtahan... qəlbdə olan Allah sevgisində imtahan... Allaha üsyandan uzaq durmaq xüsusunda imtahan... biz bu imtahanlardan keçirik... Allah bu imtahandan qalib çıxana cənnətdə nemət verəcəkdir... Kim də kafir olar, üsyan edərsə və təkəbbür göstərsə, onu odlu əzab gözləyir...

Qiyamət günü hamımıza verilən sözdür, hamımızın gözlədiyi zamandır... O gün Allahın hüsurunda durmaq üçün qəbirlərimizdən çıxacağıq... O gün bütün insanlar cəm olacaqdır... O gün şahidlərin dil açdığı gündür...

“Sur (ikinci dəfə) çalınan kimi (qiyamət günü) qəbirlərindən qalxıb sürətlə Rəbbinin hüsuruna axışacaqlar.”

Bu ayyəi-kəriməni oxuduğun zaman:

“Bir şeyi (yaratmaq) istədiyi zaman (Allahın) buyurduğu ona ancaq: “Ol!” deməkdir. O da dərhal olar.” “Ona” kəlməsinə diqqət yetirməyin labüddür, yəni o şey Allahın elmində vardır. Allah-Təala bizə onu “Ol!” əmrindən sonra göstərir. Beləcə, o şey bizim üçün zahir olur və biz də onu tanıyıırıq...

Allah-Təala bizim başa düşməyimizi və bilməyimizi istəyir ki, zaman nisbi şeydir... Allah zamanı dilədiyi kəsin üzərində həyata keçirir... zaman diləyənin üzərində həyata keçə bilməz. Zaman hadisələri ölçən bir alətdir, hadisələr dayandığında zamanı hiss etməyimiz də dayanır... və bir mənada zamanın anlamı da itir...

Yerin başlanğıcı və sonu vardır...

Günəşin başlanğıcı və sonu vardır...

Kainatda olan hər bir şey üçün başlanğıc və son vardır... Ancaq Allahın diləməsi xaric... Çünki kainatında sadəcə O, mütləq qüdrət sahibidir... Heç bir şey Onun iradəsinin fövqünə çıxma bilməz...

ƏL

Sənə Qurban

Aləmlərə tay çox uca hikmət dolu xilqət
Min qüdrəti əks etdirərək var olur insan
Ey Sahibi Mülk, rəhminə möhtac bəşəriyyət
Hər zərrə, məkan, vaxta sığan an sənə qurban.

Kəbəndə sənin səcdənə enmiş necə başlar,
Cahilliyi rəcmeyləməli Minada daşlar,
Ravzada durulmaz ki, sevən gözdəki yaşlar,
Hər anı sənincün yaşayan can sənə qurban!

Hər mürşidi kamil eləyər salikə himmət,
Zikrinlə həyat sahibidir sevdinin ümmət.
Aç könlümü zə hikməti, ey Sahibi Hikmət,
Daim sənin əmrindəki divan sənə qurban!

Hər kim sənin elminlə olar mömini kamil,
Hər işdə ədəb üzrə olar əmrini amil.
Hər anına nurunla nəzər etməsə şamil,
Əczilə keçən ömrilə insan sənə qurban!

Zəngin və fağır, ismini anmaz necə qullar,
Çirkin və gözəl, bəxş eləmişsən neçə yollar.
Mövqə üçün insan niyə ömrün heçə tullar,
Qul tək yaşayan ömr ilə Sultan sənə qurban!

İbrahim olaq, verdiyimiz söz qərar olsun,
İsmail olaq, fitneyi şeytan kənar olsun,
Bir ümməti bölmək diləyən misri bar olsun,
Endir bizə rəhmət dolu qurban, sənə qurban!

Əziz Sultan

Bil(mə)!..

Aristotelin məşhur “metafizika” əsəri “bütün insanlar bilmək istəyirlər” cümləsi ilə başlayır. Doğulduğu andan etibarən ətrafa nəzər salıb, səslərə qulaq verən insan oğlunun ixtiyarında olmadan öyrənməyə başlaması ən təbii və qarşısızalmaz bir prosesdir. Bir şair “danışma dedilər, ağızımı yumdum; görmə dedilər, gözlərimi qapatdım; eşitmə dedilər, qulaqlarımı tutdum, düşünmə dedilər, düşünməməyi bacarmadım” deyərkən bu haqlı reallığa diqqət çəkmək istəmişdir. Düşünməyin nəticəsi bilmə yaxud da bilməyin səbəbi düşünmədir deyilə bilər.

Elə isə nədir bilmə? Bilmə əməliyyatının bir neçə tərkib hissəsi mövcuddur. Ancaq bunlardan ən mühüm olanı bilməyin mövzusu və metodu barəsindədir. Yəni nəyi bilmək və necə bilmək?

“Nəyi bilmək” sualına veriləcək cavablar heç də həmişə birmənalı olmamışdır. Həm tarixin fərqli dövrlərinin fərqli problemləri bu suala cavab mahiyyətinə bü-

rünmüş, həm də tarixin fərqli sahələrinin bu suala verəcəkləri cavablar müxtəlif olmuşdur. Həyatın ən qaçınılmaz sahəsi olan dinimizin “nəyi bilmək?” sualına cavabı belədir:

“Haradan gəldin?”

“Niyə varsan?”

“Hara gedəcəksən?”

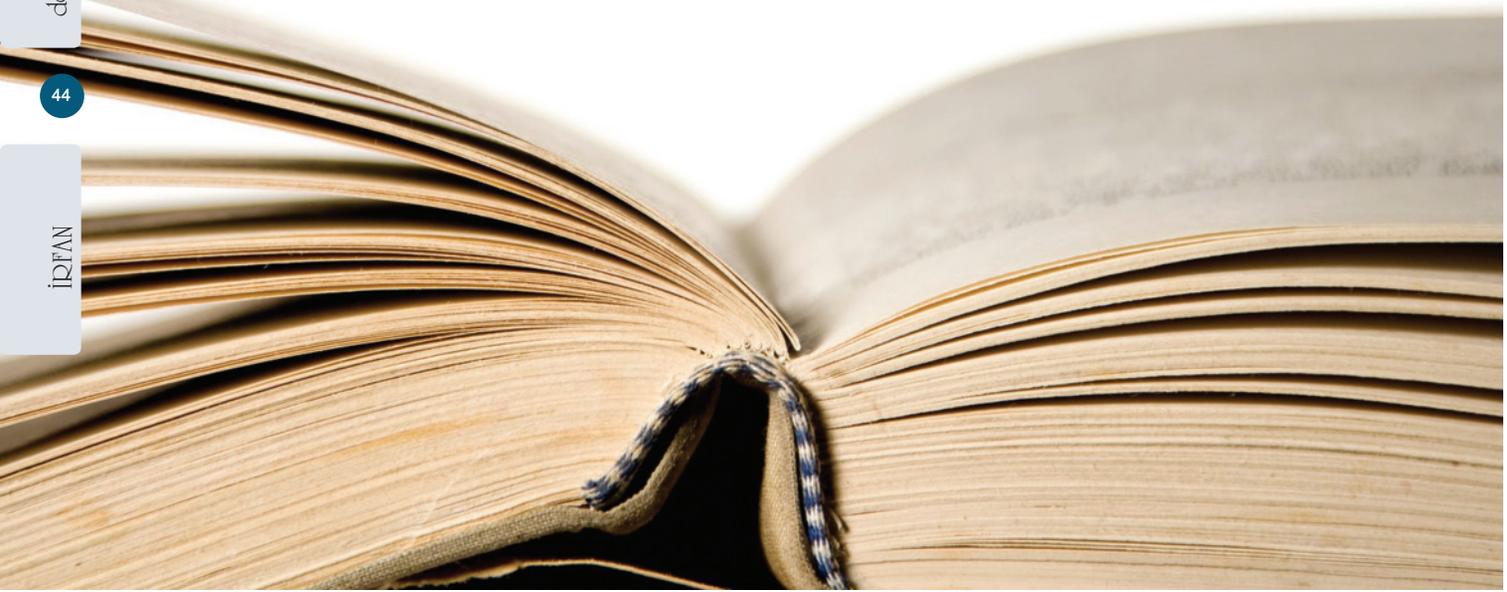
Bəzi İslam mütəfəkkirləri ikinci ilə üçüncü sual arasında “nə etməliyəm?” bədii sualını qoymuş olsalar da, üçüncü sualın insan oğlunun nə etməli olduğunu da ehtiva etdiyini düşünmək olar.

Filosoflara görə bilik- bilənlə bilinən arasındakı münasibətin adıdır. Bilən insandır. Bilinən isə varlıqdır. Varlıqmı? Nədir varlıq?

Varlığın dar mənada iki, daha geniş mənada baxıldıqda isə üç mərhələsi olduğu məlumdur.

həqiqətdə varlıq (bir şey necədirsə, o elədir (ontoloji mərhələ));

düşüncədə varlıq (bir şey necə qavranılırsa, o elədir (epistemoloji mərhələ));

dildə varlıq (nə ifadə oluna bilirsə, yalnız o var (lüğəvi mərhələ).

Deməli, bilmək sözün ən geniş mənasında bu üç şeyi bilməkdir. Geriyə bir şey qaldımı ki!?

Hər şeyi açıqlama iddiası insana xas olan həddi aşmadır. Tarixin ən qədim dövrlərindən bəri insanlığın arzusu olsa da heç vaxt real olmamışdır. Qədim yunan təfəkküründə insan biliyinin hüdudlarını “bildiyim tək şey, bildiklərimin məhdud olduğudur” fikri ilə Sokrat təyin etmişdir. Orta çağ İslam düşüncəsində eyni mövqedə Qəzali görülmüşdü. Modern Qərb fəlsəfəsində isə “bəzilərimiz bəzilərimizdən daha çox biliyə sahibdir. Ancaq ümumi platformada hamımız cahilik” deyən Popper eyni fikirlərlə çıxış etmişdir.

İnsanın bilməsini məhdudlaşdıran amillərdən birincisi onun daxili qabiliyyətlərinin məhdudluğundan irəli gəlir. İkincisi, insan ömrü əbədi deyil, müvəqqətidir. Üçüncüsü, bəşər üçün varlıq aləminin həddü yoxdur.

Brunonun yandırıldığı atəşdən qıgılcım alıb, Kopernikin “dünya fırlanır” sərəzənişi ilə alovlanan, Dekartın “cogito ergo sum” (düşünürəm, deməli varam) fikri ilə zirvəyə çıxan və nəticədə Nitschenin Tanrını “öldürməsi” ilə nəticələnən XIX və XX əsrlər “elmizmin” ilahlaşdırıldığı dövrlər kimi xarakterikdir. Xüsusilə pozitiv elmlərin mütləq hakimliyi, yalnız təcrübi elmlərin rəvac görməsi, metafiziki, mənəvi və dini elmlərin “elmizm” çərçivəsindən uzaq tutulması keçən əsrimiz üçün iki dünya müharibəsi, aclıq, xəstəlik və səfələtlərin tarixdə heç vaxt olmadığı qədər çoxalması və gələcəkdən ümidini üzümüş “xəyyami” həyat tərzinə sahib bir nəsil yetişdirməsi ilə nəticələndi. Texnoloji tərəqqi insanı daxmadan villaya, dəvədən mercedesə və lələkdən noutbuka çıxardı, lakin onu daha çox xoşbəxt etmədi.

Pozitiv elmlərin mütləq hakimliyi, yalnız təcrübi elmlərin rəvac görməsi, metafiziki, mənəvi və dini elmlərin “elmizm” çərçivəsindən uzaq tutulması keçən əsrimiz üçün iki dünya müharibəsi, aclıq, xəstəlik və səfələtlərin tarixdə heç vaxt olmadığı qədər çoxalması və gələcəkdən ümidini üzümüş “xəyyami” həyat tərzinə sahib bir nəsil yetişdirməsi ilə nəticələndi. Texnoloji tərəqqi insanı daxmadan villaya, dəvədən mercedesə və lələkdən noutbuka çıxardı, lakin onu daha çox xoşbəxt etmədi.

Müsəlman dünyası əsrlərlə və ucsuz-bucaqsız torpaqlara hakim olmağın gətirdiyi yorğunluqla dərin mürgüləmə dövrünə büründüyü zamanda, yeni-yeni cücməyə başlayan Qərb düşüncəsinin də hakimiyyətini xristianlığın külləri üzərində ucaltması Yer kürəmizin mənəvi ab-havasında yeri uzun illər doldurulmayacaq yara açmışdır.

Bu yaranın ağrısını hiss etmək üçün bəşəriyyət çox da gözləməli olmadı. Hantinqtonun, “mədəniyyətlər toqquşacaq” fəryadı dünyanın mühüm elm və siyasət tribunalarından duyulmağa başladığı anda, “Nə olsan da gəl! Tövbəni yüz dəfə pozsan da yenə gəl” deyən Ruminin əsərləri avropalı oxucunun stolüstü kitabına çevrildi, “best seller” siyahısına girdi. Maddənin ruhsuz, aqlın imansız, Aristotelin Sokratsız olmayacağı görüldü.

Yenidən düşünməli olduq. Nədir bil-mə!?

DANIŞMAQ TƏRZİ

Danışmaq insanlar arasında ünsiyyəti, məhəbbəti və qaynayıb-qarışmağı təmin edən böyük bir ilahi lütfdür. Bir insanın istifadə etdiyi dil və üslub ona həyatda müvəffəqiyyət qazandırdığı kimi sahibini uğursuzluğa da düşür edə bilər. Hətta insanın dilini qoruya bilməsi cənnəti əldə etmə vasitələri arasında zikr edilir. Həzrət Peyğəmbərimiz (s.ə.s) belə buyurur:

“Kim mənə iki çənəsi arasındakı dili ilə iffəti və namusunu qorumağa dair söz versə, mən də ona cənnəti vəd edərdəm.” (Buxari, Rıqaq 23)

Allah-Təala Qurani-Kərimdə belə buyurur: “Yerişində müvazinət gözlə (nə çox yeyin, nə də çox asta get) və (danışanda) səsini qaldırma. Çünki ən çirkin səs uzunqulaq səsidir!” (Loğman31/19). Danışarkən sözlərə və ifadə tərzinə diqqət etmək lazımdır. Atalarımız nə gö-

zəl demişlər: “Yüz ölç, bir biç.” Söylənən yersiz bir söz bütün müsbət fikir və düşüncələri boşa çıxara bilər. Fəxri-kainat (s.ə.s) belə buyurur: “Bəndə ətraflı fikirləşmədən bir söz söyləyər və bu səbəblə cəhənnəmin şərqini ilə qərbi arasından da uzaq bir yerinə düşər. (Buxari Rıqaq, 23) Boş və batil mənalar ehtiva edən şeir və qafiyəli tərzdə danışmaq da xoş görülməmişdir.

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) danışmaq ədəbi ilə bağlı bəzi qaydalar müəyyən etmişdir. Bu qaydaların başlıcalarını aşağıdakı kimi sıralaya bilərik.

1. Açıq və aydın bir şəkildə həmsöhbətin səviyyəsi nəzərə alınaraq danışılmalı, zərurət varsa əhəmiyyətli ifadələr təkrar edilməlidir. Gözəl, aydın və bəlağətli bir üslub ilə danışan Peyğəmbərimiz (s.ə.s) haqqında əshabının bu müşahidələri olduqca əhəmiyyətlidir. “Rəsulallahın

nitqi hər bir dinləyənin rahatlıqla anlaya biləcəyi şəkildə açıq idi. (Əbu Davud, Ədəb 18) Sözü anlayacaq kimsənin olmadığı məclisdə danışmaq isə çənəni yormağdan başqa bir şey deyildir. Məşhurinin dediyi kimi “Aqil adam sözün yerini tapmadıqca söyləməz.”

2. Alimlik edib gözdən pərdə asmaq və özünü başqalarından üstün tutmaq məqsədilə boş, mənasız söhbətlər etmək və ya insanların dərk edə bilməyəcəyi kəlmələrlə onlara xitab etmək qadağan edilmişdir. Sevimli Peyğəmbərimiz “Şübhəsiz ki, Allah-Təala mal-qaranın otu yeyərkən ağzında gövşədiyi kimi, sözü ağzında çeynəyərək dili korlayan boş söz danışan kimsələrə nifrət edər” buyurmuşdur.

3. Qışqıraraq, bağraraq yüksək səsle danışmaq olmaz. Heç kimin qarşısında kar varmış kimi qışqıraraq, ya da dava edirmiş kimi hirsli bir səs tonu ilə danışması doğru deyildir. Bir hədisi-şərifdə söyləniləcək gözəl bir sözlə də cəhənnəm əzabından xilas oluna biləcəyi qeyd olunur. “Xurmanın yarısını verməklə də olsa cəhənnəmdən qorunun. Bunu da tapa bilməyən gözəl bir sözlə cəhənnəmdən qorunsun.” (Müslim, Zəkat 68)

4. İki nəfərin, yanlarında olan üçüncü adamı kənarlaşdıraraq öz aralarında pıçıldaşmaları qadağan olunmuşdur. Rəsulullah (s.ə.s) belə davranışın kənarında yalnız qalan adamın inciməsinə səbəb olacağını bildirmişdir.

5. Bir məclisdə hər hansı bir mövzu müzakirə olunursa və ya cavab vermək üçün bir sual verilmişsə, ilk söz söyləmək haqqı məclisin böyüyünə aiddir. Bununla yanaşı digər kimsələr də ədəbə uyğun bir şəkildə fikirlərini dilə gətirə bilərlər.

6. Az və mənalı danışmalı, mənasız təfəsilatdan çəkinilməlidir. Başqa cür desək, çox danışmamalı yerli-yerində və ölçülü danışmaq adət halına gətirilməlidir. Pey-

Danışmaq insanlar arasında ünsiyyəti, məhəbbəti və qaynayıb-qarışmağı təmin edən böyük bir ilahi lütfdür. Bir insanın istifadə etdiyi dil və üslub ona həyatda müvəffəqiyyət qazandırdığı kimi sahibini uğursuzluğa da düçar edə bilər. Hətta insanın dilini qoruya bilməsi cənnəti əldə etmə vasitələri arasında zikr edilir.

ğəmbərimiz bu mövzuya aşağıdakı hədislə diqqət çəkməkdədir: “İnsanın özünü maraqlandırmayan şeyləri tərk etməsi, onun yaxşı müsəlman olmasındandır.”

7. Maddi və mənəvi cəhətdən heç bir faydası olmayan, əksinə zərəri toxunan söhbətlərdən qəti şəkildə çəkinmək lazımdır.

8. İnsanın halal, yaxud haram; gözəl, yaxud çirkin; xeyir və ya şər olduğunu hələ tam qərarlaşdırmadan söz söyləməsi də nitq ədəbinə ziddir.

9. İkitərəfli əlaqələrdə insanı müşkül vəziyyətə salacaq mənasız sözlərdən çəkinmək, dostluqların davamı nöqtəyindən fəvqəladə əhəmiyyət kəsb edir. Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s): “Üzr istəmək məcburiyyətində qalacağın bir söz söyləmə” buyurmuşdur.

10. Mömin hər zaman düz və doğru danışmalı, yalan söz və yalan xəbərdən qəti surətdə çəkinməlidir. Qurani-Kərim də eyni bizə belə xəbərdarlıq edir: “Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin! Əgər belə etsəniz, Allah əməllərinizi islah edər və günahlarınızı bağışlayar.” (əl-Əhzab 70-71)

11. Gələcəklə bağlı danışarkən “İnşallah” demək digər bir ədəb qaydasıdır.

Gəlin, doğru olmağı, düz danışmağı həyat düsturu etməyə çalışaq!

FUTBOL BOŞ MƏŞĞULİYYƏT DEYİL!

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) zamanında bütöv bir il hüzn ili olaraq adlandırılmışdı. Mən də geridə qoyduğumuz keçən oktyabr ayını həddim olmayaraq hüzn ayı olaraq xarakterizə etdim. Bütün dünya ölkələrinin xəbər başlıqlarında yer alan bu iki ağır hadisəni uzun-uzadı yada salıb çəkdiyimiz acıları yenidən alovlandırmaq istəmirəm.

Öncə Çukurcadan gələn 24 ana quzusunun şəhid olduğu xəbəri ilə sarsıldığımız. Aradan çox qısa bir müddət sonra hələ acımızı unutmamışkən Vandan gələn 7,2 ballıq zəlzələ xəbəriylə çökən binalar ki-

mi biz də yerlə bir olduq. Ölkəmin hər tərəfindən hadisələrə şərhlər verildi, ağrı-acılar paylaşıldı. Önünə mikrofon uzadılan bir vətəndaşımızın sözləri isə həqiqətən ürəklərdə yaşananları sərgiləyəcək şəkildə idi. “24 Şəhid 70 milyon yaralı.” Bəli, hamımız yaralıydıq, amma ağrımızı bir az da olsa xəfiflədən hadisələr, dağıntılar altından sağ qurtarılanlar oldu.

Yaşlılarımızın dilində qəlibləşmiş bir söz var. Futbol oynayan uşaqları, nəvələri, futbolla maraqlanan qonşuları üçün daima söylədikləri bir ifadə: “Buraxın, bu boş-boş vaxt keçirməyi, futbol boş işdir”.

Bu yaşanan hadisələr qarşısında futbolla yatıb-qalxan insanların reaksiyaları, cavabları yaşlılarımızın bu tezisini çürüdən mahiyyətdə idi. Nə üçünmü? Çünki futbolun yalnız topun arxasında qaçan 22 adamdan ibarət olmadığı gerçəyi istər media vasitəsilə edilən şərhələrlə, istər keçirilən yardım kampaniyaları ilə, istərsə də əldə tutulan şüarlarla və tökülən gözyaşları ilə bizlərə bir dəfə daha göstərdi.

Bunlardan yalnız bir neçəsini sizinlə paylaşmaq istəyirəm.

Oyundan əvvəl verilən sualları cavablandırılan bir futbolçu ağlamsınaraq, həzin səs tonu ilə o gün futbol oynayacaq həvəsinin olmadığını, fiziki olaraq meydançada olsa da ruhunun, qəlbinin zəlzələ bölgəsində olduğunu dilə gətirdi.

Bir klubun yüksək məqam sahibi idarəçilərindən biri yenə media vasitəsi ilə o həftə oynayacaqları oyundan əldə olunan gəliri yardıma ehtiyacı olanlara, zəlzələdən zərər görmüslərə göndərəcəklərini açıqladı.

Oyunlardan sonra göstərilən müzakirə proqramlarından birində proqramın aparıcısı göz yaşlarına hakim ola bilmədiyi halda yenə başqa bir müzakirə proqramında aparıcılar verilişi davam etdirə bilmədilər. Bu insanların hamısı zəlzələdən əziyyət çəkənlərin acılarını paylaşıdılar, onlarla birlikdə bu kədəri yaşadılar, tək ürək, tək bədən oldular.

Şəhidlərimizin adları bir-bir stadionun tribunalarından səsləndikdə bütün tərəfdarların BURADA deyə qışqırması isə tüklərimizi biz-biz edir, göz yaşlarımızın axmasına və ürəklərin bir daha parçalanmasına kifayət edirdi.

Futbol həqiqətən boş bir məşğuliyyət deyil. Bu idman vasitəsi ilə yeri gəldikdə bir təşkilat təşkil edilərək milyonlar hərəkə-

*Acılar paylaşıdıqca azalar,
paylaşıdıqca keçər deyib
atalarımız. Bu çətin zamanda
ölkəmə dəstəyini əsirgəməyən,
ilk yardım ekipajını ehtiyac
bölgələrinə göndərən, verdikləri
şərhlərlə ağrımızı paylaşan
can AZƏRBAYCANa və
AZƏRBAYCANın gözəl
insanlarına təşəkkürü özümə bir
borc bildim.*

tə gətirilə bilir. Göndərilən yardımlar isə bunun bir göstəricisidir.

Acılar paylaşıdıqca azalar, paylaşıdıqca keçər deyib atalarımız. Bu çətin zamanda ölkəmə dəstəyini əsirgəməyən, ilk yardım ekipajını ehtiyac bölgələrinə göndərən, verdikləri şərhələrlə ağrımızı paylaşan can AZƏRBAYCANa və AZƏRBAYCANın gözəl insanlarına təşəkkürü özümə bir borc bildim. Ulu Öndər Mustafa Kamalın da söylədiyi kimi sizin kədəriniz də bizim kədərimiz, sizin sevinciniz də bizim sevincimizdir.

Yazımı milli şairimiz Mehmed Akif Ersoyun bu misraları ilə sonlandırmaq istəyirəm:

*Ey bu torpaqlar üçün torpağa düşmüş,
əsgər!*

Göydən əcdad enərək öpsə o pak alını dəyər.

Keçən ay həyatlarını itirən bütün soydaşlarımızın ruhu şad, məkanları cənnət olsun. Uca Allah bizi bu və bunun kimi müsibətlərdən, zəlzələlərdən, fəlakətlərdən qorusun.

AMİN!..

PƏRVANƏLƏR ŞAMA HƏSRƏTDİR

Dünya get-gedə inkişaf etdiyinə görə artıq texnika həyatımızın bir parçasına çevrilmişdir. Dünyaya tarixini iki hissəyə böldülər: qədim və müasir dövr. Qədim dünyanı klassik, yeni dünyanı isə modern, müasir adlandırdılar. Həyatımızı bu günə və gələcəyə görə tənzimlədik. Biz ancaq bu günü və gələcəyi düşünürük. Beyinlərdə yalnız gələcəyi xilas edəcək yeni ideyalar, ixtiralar canlanır. Belə getdikcə keçmiş, yəni qədim dünya dediyimiz klassik dövrü unutmağa doğru gedirik. Amma keçmiş nəzər salanda, görürük ki, hər nə var idisə, elə klassik dövrdə var idi. Əsl məhəbbət, əsl eşq, əsl ədəbiyyat elə klassik dövrdə özünün yüksək zirvəsinə çatmışdır. Bu gün hansı şair pərvanədən şeir yazsa bilər. Bəlkə də yazar. Amma keçmişin şairi kimi yazsa bilməz. Düzdür, bu, bir az iddialı çıxışdır. Amma bunun fərqinə dərinləndən varanda, görürük ki, həqiqətən də bu belədir. Pərvanə deyiləndə ağılımıza gələn ilk məfhum şamdır. Şamsız pərvanələr, pərvanəsiz şamları təsəvvür etmək mümkün deyil.

*Pərvanə əgər yansa da şəmin sitəmindən,
Şəmin də yaxar ömrünü pərvanə tələmə.
(Əliağa Vahid)*

Əsas demək istədiyim məqsəd budur ki, pərvanə və şam məfhumu daha çox ədəbiyyat nöqtəyi-nəzərindən mənalandırılır. Keçmişin şairi şam işığında şeir yazmışdır. Şamın solğun işığında, qaranlığı yarım ətrafa bəxş etdiyi zəif nurunda, sirlili və müəmmalı gecənin səssizliyi və bu gecə insanın diləgəlməz, qələmə alınmaz hisslərini oyadanda yazılan şeir əlbəttə ki, əsl şeir olur. Bundan əlavə, şamın ətrafında fırlanan pərvanələrin canfəşanlılığını, onların özlərini necə şamın odunda həlak etdiyini gören şair - əlbəttə, bu mənzərə qarşısında onun daxilində dözülməz izzətlər baş alıb gedir - elə məhz o zaman şair əsl məhəbbəti, əsl eşqi, əsl fədakarlığı anlayır, başa düşür, dərk edir. Yar yolunda canından keçən aşiqin obrazını pərvanənin özünü şamın odunda fəda etməsi ilə canlandırır.

*Pərvanə əgər şamə yanır atəşi qəmlə
Mən də yanırım hər gecə pərvanələr içrə.
(Əliağa Vahid)*

*Eşq rəsmi aşiq öyrənmək gərək pərvanədən
Kim, göyər gördükdə şəmin atəşi-suzanına.
(Füzuli)*

Biz bilirik ki, pərvanə oda aşiqdir. Yəni pərvanə o qədər oda məhəbbət bəsləyir ki, ona qovuşmaq üçün canından belə keçir. Pərvanələrin əsas arzusu da oda qovuşmaqdır. Amma bu, onun həyatının bahasına başa gəlir. Buna baxmayaraq pərvanələr üçün həyat yox, öz istəyinə, öz arzusuna qovuşmaq əhəmiyyət daşıyır.

*Pərvanə yaxar var-yoxunu bir oda yetmə
Razı deyiləm ki, mənə pərvanə desinlər.
(Qövsü Təbrizi)*

Keçmişdə gecələr şam yandırılırdı. İndi isə şam yandırmaq mümkün deyil. Çünki elektrik lampalar artıq gecəmizi belə gündüzə çevirmişdir. İndi pərvanəyə aid yazılan şeirlərin hamısı xəyalidir. Keçmiş şairlərinin şeirlərindən ilham alaraq yazılır. Amma keçmiş şairlər bir-başına pərvanənin şamda həlak olduğu mənzərənin şahididir və məhz ondan ilham alaraq şeir yazmışlar. İndi hər şey həm əslini, həm də şəklini dəyişmişdir. Hər şey maddiyyətə çevrilmişdir. Onun üçün də pərvanələr şama qovuşa bilmir. Şam daha yandırılmır. Deməli, onun ətrafında pərvanələr dövrə vurmurlar. Şam daha öz zəif ziyası ilə ətrafı müəmmal şəkllə sala bilmir. Pərvanənin canfəşanlığını şairlər görə bilmirlər. Bunun üçün də yazılan şeirlərin dadı-duzu olmur. Məhz indi şairlər şama və pərvanəyə həsrətdirlər, həmçinin şam pərvanələrə, pərvanələr də şama həsrətdir!

*Biz bilirik ki, pərvanə oda aşiqdir.
Yəni pərvanə o qədər oda məhəbbət
bəsləyir ki, ona qovuşmaq üçün
canından belə keçir. Pərvanələrin əsas
arzusu da oda qovuşmaqdır. Amma
bu, onun həyatının bahasına başa
gəlir. Buna baxmayaraq pərvanələr
üçün həyat yox, öz istəyinə, öz
arzusuna qovuşmaq əhəmiyyət daşıyır.*

MƏNİ CANDAN USANDIRDI

*Məni candan usandırdı, cəfadən yar
usanmazmı?
Fələklər yandı ahimdən, muradım şəmi
yanmazmı?*

*Qəmu bimarinə canan dəvayi-dərd edər
ehsan.
Nezin qılmaz mənə dərman, məni bimar
sanmazmı?*

*Qənim pünhan tutardım mən, dedilər
yarə qıl rövşən
Desəm, ol bivəfa bilmən, inanarmı,
inanmazmı?*

*Şəbi-hicran yanar canım, tökər
qan zəşmi-giryanım
Oyadar xəlqi əfğanım, qara bəxtim
oyanmazmı?*

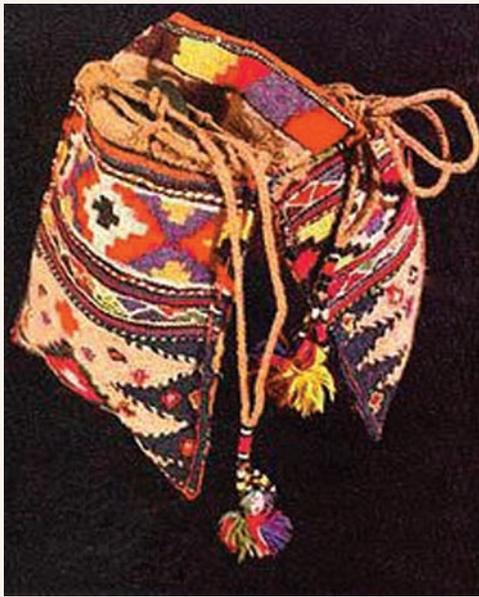
*Güli-rüxsarinə qarşı gözümdən qanlı
axar su,
Həbibim, fəsl-güldür bu, axar sular
bulanmazmı?*

*Degildim mən sənə mail, sən etdin
aqlimi zail,
Mənə tən eyləyən qafil səni görcək
utanmazmı?*

*Füzuli rindü şeydadır, həmişə xəlqə
rüsvadır,
Sorun kim, bu nə sevdadır, bu sevdadan
usanmazmı?*

Məhəmməd Füzuli

DƏVƏÇİ İLƏ FİLOSOF

Səhrada avara- avara gəzən bir filosof, dəvəsi ilə səfər edən bir kəndliyə rast gəldi. Haradan gəlib hara getdiyini öyrəndikdən sonra, dəvənin iki yanına sallanmış çuvallarda nələr olduğunu soruşdu.

Kəndli:

-Onların birinə buğda, digərinə qum doldurdum, -deyə cavab verdi.

Filosof:

- Buğdanı anladım, amma qumu nə üçün doldurdun? deyə soruşduqda kəndli:

-İkinci çuval boş qalsaydı tarazlıq pozulardı!

-dedi. Filosof gülməyə başladı:

- Tarazlıq təmin etmək üçün buğdanın yarısını bir çuvala, digər yarısını da o birisinə doldursaydın hər halda daha ağıllı hərəkət etmiş, yazıq dəvənin yükünü də azaltmış

olardın, -dedi.

Kəndli çaşmış, bu müdrik adama heyranlıqla baxmağa başlamışdı.

- Sən, -dedi, padşah, yaxud vəzir olmalısən! Bu qədər ağıl ancaq onlarda ola bilər.

- Xeyr, -dedi filosof, mən nə padşaham, nə də vəzir.

- Elə isə dükan sahibi zəngin bir adamsan...

- Nə gəzər, cibində qəpiyi belə olmayan bir adamam mən! Bu qədər məlumat və hikmətin əvəzində əlimdəki bu dəyənək və cındır paltarlarla gəzib dolaşıram səhralarda...

Kəndli bu cavab qarşısında heç məmnun olmamışdı:

- Çəkil get yanımdan! -deyə qışqırdı. Sənin məlumat və hikmət dediyin şeyin bir faydası olsaydı, əvvəlcə özünə fayda verərdi.

Torbamın birində qum, digərində buğda olması, sənin içiboş məlumat və fəlsəfəndən daha yaxşıdır!

FİL BALASI YEYƏNLƏR

Ağıllı bir adam səfərə çıxacaq yoldaşlarına:

- Keçəcəyiniz meşədə bir çox təhlükə var dedi. Qarnınız acdıqda əsla qüvvətsiz və kök olduqlarına baxıb fil balalarını ovlamayın, anaları pusqudadır və balalarına zərər verildiyi anda amansız bir düşmənlə çevrilirlər!.. Öyüdülmə qulaq assanız yaxşı olar. Yoldaşları təşəkkür edib ayrıldılar. Meşədəki

səfərləri çox çətin keçdi. Bir müddət sonra qarınları acmağa, susuzluqdan dodaqları qurumağa başladı. Tam o əsnada tək gözən gözəl bir fil balası gördülər. Verilən öyüdləri unudub ehtirasla hücum etdilər. Bala fili yatırıb kəsdilər və ətindən kabab etdilər. Yoldaşlardan biri ac qaldı. Qısa zamanda dərin bir yuxuya getdilər. Ac adam isə sürünü gözləyən çoban kimi ayıq idi.

Axşama doğru qızgın bir fil gəldi. Qorxuyla ona baxan ayıq və ac yolçunun ətrafında üç dəfə dolanıb, ağızını üç dəfə iylədi. Onda balasının qoxusunu ala bilməyib yatanların ağızını iyləməyə başladı. Balasını kabab edib yeyənləri tanıdıqca bir-bir havaya qaldırmağa və hirsə yerə çırpıb öldürməyə başladı. Geridə yalnız balasının ətindən yeməyən ağıllı və ayıq adam qalmışdı. Ana fil ona heç toxunmayıb meşənin dərinliyinə çəkildi...

Demək ki... “Qürur, ehtiras və şəhvət qoxusu da fil balasını yeyənlərin ağızları kimi iy verər. Buna görə dualar qəbul olmaz və insan min cür müxtəlif bəla ilə qarşılaşar”... Ən yaxşısı müdrik insanların öyüdünü tutub, ağızları və könülləri iylətməməkdir, elə deyilmi?.

İBRAHİM BİN ƏDHƏMİN CAVABI

Böyük Allah dostu İbrahim bin Ədhəm bir gün Bəsrə bazarındaykən ətrafdakılar toplanaraq soruşdular:

-Ey İbrahim bin Ədhəm! Allah Quranda, “mənə dua edin, dualarınızı qəbul edirəm” deyir, lakin biz çox dua etməmizə baxmayaraq dualarımız qəbul olmur. Dualarımız niyə qəbul olmur?

İbrahim bin Ədhəm:

-Sizin qəlbini on şey öldürüb:

1. Allahı tanıdığınız halda, haqqını əda etmirsiniz.
  2. Peyğəmbəri (s.ə.s) sevdiyinizi iddia edirsiniz, lakin onun sünnələrini tərک edirsiniz.
  3. Quranı bildiyiniz və oxuduğunuz halda, Quranla əməl etmirsiniz.
  4. Allahın nemətlərini yeyir, lakin şükür etmirsiniz.
  5. Şeytan bizim düşmənimizdir deyirsiniz, lakin ona uyğun hərəkət edirsiniz. Ona tabe olursunuz.
  6. Cənnəti sevdiyinizi, istədiyinizi iddia edirsiniz, amma onun üçün əməl etmirsiniz.
  7. Cəhənnəmdən qorxduğunuz iddia edirsiniz, amma günahları tərک etmirsiniz.
  8. Başqalarının ayıblarıyla məşğul olursunuz, lakin öz ayıblarınızı unudursunuz.
  9. Ölüm haqdır deyirsiniz, lakin ölümə hazırlanmırsınız.
  10. Ölülərinizi basdırır, lakin onlardan ibrət götürmürsünüz.
- Dualarınız necə qəbul olsun?

İMKANSIZ AİLƏLƏRƏ BAYRAM SOVQATI

Artıq Azərbaycan cəmiyyətinə məlum olduğu kimi Gəncliyə Yardım Fondu milli və mədəni cəhətdən əlamətdar hesab olunan günlərdə xüsusi yardıma ehtiyacı olan insanlara yardımlar edir. Dünya müsəlmanlarının müqəddəs bayramlarından olan Qurban bayramı münasibəti ilə də hər il öz xeyirxah fəaliyyətlərini davam etdirir.

Belə ki, Gəncliyə Yardım Fondu qurban kəsmək və paylamaq fəaliyyətinə 1994-cü ildən başlamışdır. Fond o zamandan etibarən hər il qurban bayramında qurban kəsimlərini həyata keçirərək qurbanlıq payları ehtiyac sahiblərinə çatdırmaqdadır. Bu il də öz ənənəsinə sadıq qalan fond Türkiyənin Əziz Mahmud Hüdai vəqfinin maddi köməyi ilə bu fəaliyyətlərini həyata keçirmişdir.

GYF-nin kəsdiyi qurbanların böyük bir hissəsi (təxminən yarısından çoxu) birbaşa qaçqın şəhərciklərinə, qaçqın və məcburi köçkünlərə, şəhid ailələrinə və daha çox ehtiyac sahiblərinə göndərildi. Kəsilən 20 ton qurban ətinin bir hissəsi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin siyahısına əsasən başda Sabirabad və İsmayilli rayonlarında məskunlaşan qaçqın və məcburi köçkünlərə, şəhid ailələrinə paylanmışdır. Fondun mərkəzində də qurban paylarının bir qismi əvvəlcədən müəyyənləşdirilən kəsib ailələrə paylanmışdır. Qeyd edək ki, Gəncliyə Yardım Fondu bu paylama işini Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti, Qaçqın və Məcburi Köçkünlərlə İş Üzrə Dövlət Komitəsi, İcra hakimiyyətlərindən bir nümayəndə ilə birgə həyata keçirir. Əvvəlcədən verilən talonlar ehtiyac sahiblərinə təqdim edilir və qurban bayramı günü də

ötlər paylanılır.

Fondun hər il həyata keçirdiyi bu xeyriyyə fəaliyyəti eyni zamanda cəmiyyətimizdə fərdlər arasındakı paylaşma ruhunun daha da artmasına və digər təşkilatların da bu cür xeyriyyə aksiyalarına qoşulmalarına vəsilə olmuşdur. Gəncliyə Yardım Fondu bundan sonrakı fəaliyyətlərini də Azərbaycan xalqının mənafeyi naminə həyata keçirməyə davam edəcəkdir.

ORTAQ TÜRK ƏLİFBASI VƏ ORTAQ TÜRK ƏDƏBİ DİLİ

10 noyabr 2011-ci il tarixdə Bakı şəhərində “Müasir İnkişaf” İctimai Birliyinin, Azərbaycan Jurnalist Qadınlar Assosiasiyasının, Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzinin təşkilatçılığı, Azərbaycanda Atatürk Mərkəzinin və Türk Ocaqlarının Bakı Təmsilçiliyinin mənəvi dəstəyi, “Trend” İnformasiya Agentliyi və day.az saytının informasiya dəstəyi ilə “Türk Dünyasının mədəni integrasiyası: Ortaq Türk Əlifbası və Ortaq Türk ədəbi dili” mövzusunda konfransı keçirilib.

Milli Məclisin Mədəniyyət Komitəsinin sədri **Nizami Cəfərov** konfransda bildirib: “Türkiyə türkcəsi Türk Dünyası üçün ortaqlıq kimi qəbul oluna bilər”. “Türkiyə türkcəsi artıq ortaqlıq funksiyasını yerinə yetirir. 100 milyondan artıq insan Türkiyə türkcəsindən istifadə edir”, - Cəfərov deyib. O, bildirib ki, ortaqlığın mövcud olması hər hansı bir türk xalqının dilinin zənginliyini itirməsi anlamına gəlmir: “Söhbət ortaqlıq vasitəsindən gedir ki, hər bir türk xalqı üçüncü əcnəbi dildə deyil, ortaqlıq türk dilində danışsın”. O, qeyd edib ki, uzun illər türk xalqlarının qurultaylarında ortaqlıq türk dili məsələsi qaldırılıb.

Türkiyənin Azərbaycandakı səfiri **Hulusi Kılıç** konfransda bildirib ki, Türk Dünyası günü-gündən güclənir, türk birliyi möhkəmlənir: “Türk Dünyası birliyi hər hansısa hərbi əməkdaşlıq üçün, kiməsə qarşı istifadə etmək üçün deyil, bölgədə əmin-amanlıq yaratmaq üçün təsis edilib”. Səfir türk ölkələrinin ortaqlıq konfranslarının keçirilməsinin vacibliyini vurğulayıb.

Millət vəkili **Sevinc Hüseynova** və **Fazil Qəzənfəroğlu** da öz çıxışlarında bu addımın faydalı olacağını vurğulayıblar. Daha sonra Türk Ocaqlarının konfransa ünvanlanmış təbriki iştirakçıların diqqətinə çatdırılıb.

Qazaxıstanın Astana şəhərində yerləşən Türk Akademiyasının professoru **Maqribek Esenbayeva** çıxışı zamanı bildirdi ki, “ortaqlıq türk dili süni şəkildə yaradılmamalı, bu sahədə çox ciddi işlər görülməlidir.

Dilçi alim **Tofiq Hacıyev** mövzu ilə bağlı geniş şəkildə fikirlərini çatdıraraq Türkiyə türkcəsinin ortaqlıq kimi işlənməsinin mümkünlüyünü söyləyib. Daha sonra tədbirin təşkilatçılarından olan “Müasir İnkişaf” İctimai Birliyinin İdarə Heyətinin sədri **Mübariz Aşırılı** bu istiqamətdə çalışmaların 100-150 ildir ki aparıldığını söyləyib. O çıxışında bildirib: “2010-cu ildən etibarən yeni bir kampaniyaya başladım. Bu kampaniya nəticəsində dövlət başçılarımıza müraciət hazırladıq və onu 100-dən çox ictimai təşkilat, siyasi partiya, millət vəkili, media təmsilçisi imzaladı. Kampaniya Azərbaycanda, Türkiyədə, Kıprda böyük dəstək gördü. Bugünkü konfransın məqsədi bunu daha geniş auditoriyaya çatdırmaq, onlara sizlərin dəstəyini almaq, təkliflərinizi dinləyərək, sonda qəbul edəcəyimiz sənədi müvafiq qurumlara göndərməkdir”.

Tədbirdə sosioloq **Əhməd Qəşəmoğlu**, fəlsəfə elmləri doktoru **Aydın Əlizadə**, dilçi alim **Yusif Rəhimoğlu**, Dünya Azərbaycanlı Yazarlar Qurumunun sədri **Sayman Aruz**, “Oğuz” Birliyinin üzvü **Taleh Cəfərov** və başqa ziyalılar da iştirak ediblər.

Tədbirin sonunda iştirakçılar adından aidiyyəti ünvanlara müraciət imzalanıb.

tuwa®

HİCABLI QADIN
GEYİMLƏRİNDƏ
BOL ÇEŞİD VƏ
İNANILMAZ UCUZLUQ

MANTO
TUNİK
KOSTYUM
YUBKA
ŞALVAR

İRFAN ABUNƏÇİLƏRİNƏ
ƏLAVƏ ENDİRİMLƏR
NƏZƏRDƏ TUTULUR!

Ünvan: LÖKBATAN
BİNƏ BAZARI
Sıra 7A, korpus 3,
mağaza: 28 (keçid)
Tel: (+994 55) 208 72 55
(+994 12) 408 40 43

